

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΡΑΣΟΦΟΡΩΝ ΜΟΝΑΧΩΝ

ΥΠΟ

Ἀρχιμ. ΙΕΡΩΝΥΜΟΥ ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΡΑΣΟΦΟΡΩΝ ΜΟΝΑΧΩΝ

ΥΠΟ

Ἀρχιμ. ΙΕΡΩΝΥΜΟΥ ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ

Νομικοῦ - Θεολόγου - Γραμματέως τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν

1. Πρόλογος

Ἐνα ἀπὸ τὰ πλέον ἀμφιλεγόμενα σημεῖα τῆς ὁργανώσεως τοῦ σύγχρονου μοναχικοῦ βίου εἶναι ἡ ιδιότητα τοῦ Ρασοφόρου Μοναχοῦ. Τὸ κύριο ἐρώτημα σχετικὰ μετὰ τὴν ιδιότητα αὐτὴ εἶναι τὸ ἂν ἡ πρόσκτησί της ἐπιφέρει ταυτόχρονα τὴν πρόσκτηση τῆς μοναχικῆς ιδιότητος καὶ τὴ συναρίθμηση τοῦ Ρασοφόρου στὴ χορεία τῶν Μοναχῶν, μετὰ δὲ τις συνέπειες τῆς ὁποῖας τὸ Κανονικὸ καὶ τὸ Ἐκκλησιαστικὸ Δίκαιο ὁρίζουν ὅτι ἐπέρχονται στὸ πρόσωπό τους, ἢ ἀπλῶς τὸν κατατάσσει στὴν τάξιν τῶν Δοκίμων Μοναχῶν.

* Ὑπὸ τὸν ἴδιο τίτλο ὑπάρχει μία μελέτη τοῦ ἀειμνήστου Πρωτοπρεσβυτέρου π. Εὐαγγέλου Μαντζουνέα, Γραμματέως τῆς Μονίμου Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς Νομοκανονικῶν Ζητημάτων, ἡ ὁποία συντάχθηκε ὡς γνωμοδότηση ἐπὶ σχετικοῦ ἀναφυέντος προβλήματος. Λόγω δὲ, τοῦ ἐπείγοντος τῆς συγγραφῆς, τὸ σχετικὸ πλῆγμα τοῦ π. Εὐ. Μαντζουνέα κρίνεται ἀπὸ πολλὰς ἀπόψεις ἀτελές. Ὁ συγγραφέας του παραθέτει μία σύντομη ἱστορικὴ ἀναδρομὴ τῆς ἐξελίξεως τοῦ μοναχικοῦ θεσμοῦ στὴν Ἐκκλησίαν, μετὰ ἰδιαίτερη ἀναφορά στὶς διακρίσεις τοῦ Μοναχικοῦ Σχήματος, ἐνὼ ἀρκεῖται στὴ μνείαν δύο Συνοδικῶν Ἐγκυκλίων—οἱ ὁποῖες παρατίθενται παρακάτω— γιὰ τὴν τομὴ τοῦ ζητήματος, χωρὶς νὰ προβαίνει σὲ ἐνδελεχέστερη ἐξέταση τοῦ θέματος βάσει νομοκανονικῶν καὶ ἱστορικῶν δεδομένων. Ἐπίσης, δὲν ἐξετάζει τὴν ἐκκλησιαστικὴ πρακτικὴ στὴν ἀντιμετώπιση τῶν Ρασοφόρων κατὰ τὴν Ὑστεροβυζαντινὴν περὶ οὗ καὶ κατὰ τὴν περιόδον τῆς Τουρκοκρατίας, ὁπότε καὶ οὐσιαστικὰ ἀναπτύχθηκε τὸ μόρφωμα τοῦ Ρασοφόρου.

Σημειωτέον ἐπίσης, ὅτι ἡ χρῆσις τοῦ οὐσιαστικοῦ «μοναχός» μετὰ τὸ ἐπίθετον «ρασοφόρος», δὲ σημαίνει ὅτι ὁ Ρασοφόρος ἔχει τὴ μοναχικὴ ιδιότητα· χρησιμοποιεῖται κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο κατὰ τὸν ὁποῖον χρησιμοποιεῖται στὴν ἔκφραση «Δόκιμος Μοναχός», ὁπότε σημαίνει τὸν ὑποψήφιον μοναχόν, τὸ λαϊκὸν ὑπὸ μοναχικὴν δοκιμήν.

Τὸ θέμα δὲν εἶναι πρόσφατο· ἀπασχολεῖ τὴν Ἐκκλησίαν τουλάχιστον ὀκτὼ αἰῶνες, χωρὶς νὰ ἔχει ἐπέλθει ὁμόφωνη συμφωνία τῶν ἐνασχολουμένων μὲ τὸ Κανονικὸ ἢ τὸ Ἐκκλησιαστικὸ Δίκαιο. Ἡ ἀπουσία ἐξάλλου, σχετικοῦ κανόνος, ὁ ὁποῖος ρητῶς νὰ τάμει τὸ θέμα ὑπὲρ τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης ἀπόψεως, ἐπιτείνει τὴ σχετικὴ φιλολογία, ἡ ὁποία ἔχει καταλάβει ἀρκετὲς σελίδες σὲ σχετικὰ ἐγχειρίδια, συλλογὲς Κανόνων, ἀλλὰ καὶ ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ.

Σκοπὸς τοῦ παρόντος ἄρθρου εἶναι, μετὰ ἀπὸ σύντομη ἱστορικὴ διερεύνηση τοῦ ὅρου, νὰ παρουσιάσει τὰ ἐπιχειρήματα καὶ τῶν δύο πλευρῶν καὶ στὴ συνέχεια νὰ ἐξαχθοῦν κάποια συμπεράσματα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχῶν τοῦ ἰσχύοντος Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου, ὥστε νὰ διευκολυνθεῖ ἡ νομικὴ πρακτικὴ καὶ νὰ διαλευκανθοῦν παραδόσεις, οἱ ὁποῖες ὀδήγησαν διαφορετικὰ τμήματα τοῦ Ὁρθοδόξου κόσμου στὴν ἐφαρμογὴ ἀντιθέτων ἐν πολλοῖς μεταξύ τους ἀρχῶν¹.

2. Ἱστορικὴ διερεύνηση τοῦ ὅρου «Ρασοφόρος» σὲ συνάρτηση μὲ τὶς διακρίσεις τοῦ Μοναχικοῦ Σχήματος²

Τὸ μόρφωμα τοῦ Ρασοφόρου εἶναι ἀπόρροια τῆς ἐξελίξεως τῶν διακρίσεων στὸ Μοναχικὸ Σχῆμα καὶ γιὰ τοῦτο, πρὶν ἀναφεροῦμε αὐτοτελῶς σὲ αὐτό, κρίνεται σκόπιμο νὰ ἀναφεροῦμε μὲ συντομία στὶς διακρίσεις τοῦ Σχήματος στὴν ἱστορία τοῦ Μοναχισμοῦ. Ὁμιλώντας κανεὶς γιὰ ὁργανω-

1. Ἦδη γιὰ παράδειγμα, στὸ Ἀγιώνυμο Ὁρος θεωρεῖται δεδομένη ἡ πρόσκτηση τῆς μοναχικῆς ἰδιότητος καὶ ἡ ἐπέλευση τῶν ἐξ αὐτῆς ἀπορρεουσῶν κανονικῶν ὑποχρεώσεων ἅμα τῇ τελέσει τῆς Ἀκολουθίας εἰς ἀρχάριον Ρασοφοροῦντα (Γιὰ τὴν Ἀκολουθία αὐτὴ, βλ. *Εὐχολόγιον τὸ Μέγα*, ἔκδ. Ἀστέρος, Ἀθῆναι 1970, σ. 188 καὶ 189). Ἀντιθέτως, στὸ κλίμα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος κάτι τέτοιο δὲ γίνεται γενικῶς δεκτό, μὲ συνέπεια οἱ Ρασοφόροι Μοναχοὶ νὰ μὴν ἐγγράφονται στὰ Μοναχολόγια τῶν Ἱερῶν Μονῶν, γεγονὸς ποὺ ἀποδεικνύει ὅτι δὲν θεωροῦνται Μοναχοί, ἀλλὰ ἀπλῶς Λόκμιοι.

2. Γιὰ μιὰ ἱστορικὴ ἀναδρομὴ στὴν ἐξέλιξη τῶν διακρίσεων τοῦ Μοναχικοῦ Σχήματος, βλ. τὸ Κεφ. Θ', «Αἱ Μοναχικαὶ τάξεις καὶ αἱ βαθμίδες τῆς τελειώσεως κατὰ τὸν Εὐστάθιον Θεσσαλονίκης», στὸ Πρωτοπρεσβυτέρου Θεοδώρου Ζήση, *Μοναχισμός, Μορφές καὶ Θέματα*, ἐκδ. Βρυέννιος, Θεσσαλονίκη 1998, σ. 161-177 (ἐφ' ἑξῆς: Ζήση, *Μοναχισμός*). Ἐπίσης, παράθεση τῶν σχετικῶν πηγῶν, βλ. στὸ Γεωργίου Πουλῆ, *Ἡ ἄσκησις βίας στὴν ἄμυνα καὶ στὸν πόλεμον κατὰ τὸ Ἐκκλησιαστικὸ Δίκαιο*, ἐκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 1990, σ. 152 σημ. 312, καθὼς καὶ στὸ Γεωργίου Πουλῆ, «Νομοκανονικὰ προβλήματα τῶν ἐργῶν τοῦ Ἁγίου Συμεῶν Θεσσαλονίκης» στὸν τόμο ΚΕ' Δημήτρια - Δ' Ἐπιστημονικὸ Συμπόσιο «Χριστιανικὴ Θεσσαλονίκη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Κομνηνῶν μέχρι καὶ τῆς Ἀλώσεως τῆς Θεσσαλονίκης ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν (1430) (11ος-15ος μ.Χ. αἰῶνες)», Κέντρου Ἱστορίας Θεσσαλονίκης τοῦ Δήμου Θεσσα-

μένο Μοναχισμό, ὀφείλει ἀπαραιτήτως νὰ ξεκινήσει ἀπὸ τὸν Παχώμιο³, ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ ὁ πρῶτος ὁργανωτὴς τῆς μοναχικῆς κοινωνίας, κατὰ τὸν τέταρτο αἰῶνα. Ἐκτὸς ὅμως, ἀπὸ ὁργανωτῆς εἶναι καὶ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος παρέδωκε τὸ Μοναχικὸ Σχῆμα στὴν Ἐκκλησίᾳ δεχόμενος, κατὰ τὸ βίο του, σχετικὴ ἀποκάλυψη ἀπὸ Ἄγγελο.

Στοὺς αἰῶνες ποὺ ἀκολούθησαν ἕως τὰ τέλη τοῦ ὄγδοου αἰῶνα, ὅπου σὲ κείμενα ἀσκητικῆς γραμματείας ἢ σὲ βίους Ἁγίων γίνεται λόγος γιὰ Μοναχικὸ Σχῆμα, νοεῖται τὸ ἓνα καὶ ἑνιαῖο Σχῆμα, ὅπως τὸ παρέδωκε ὁ Παχώμιος⁴. Ἡ ἀρχαιότερη μνεῖα τῆς διακρίσεως σὲ Μικρὸ καὶ Μεγάλον Μονα-

λονίκης, Αὐτοτελεῖς ἐκδόσεις ἀριθ. 10, σ. 146-152 μὲ τις ὑποσημ. 6-30, ὅπου περαιτέρω παραπομπές καὶ βιβλιογραφία περὶ τῶν διακρίσεων τοῦ Μοναχικοῦ Σχήματος. Ἀπαραίτητη ἐπίσης, κρίνεται ἡ μνεῖα δύο εἰδικῶν μονογραφιῶν ἀσχολουμένων μὲ τις ἀπαρχές τοῦ μοναχικοῦ θεσμοῦ καὶ τις προσπάθειες κανονικῆς ὁργανώσεώς του. Ἡ πρώτη εἶναι ἡ παλαιὰ μὲν, ἀλλὰ ἀκόμη ἀναντικατάστατη ἐπὶ ὑψηλοῦ διακριβῆ τοῦ Δημ. Ἀ. Πετρακάκου, *Οἱ Μοναχικοὶ Θεσμοὶ ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ*, τ. I, Α. Deichert'sche Verlagsbuchhandlung Nachf. (Georg Böhm), Λειψία, 1907, ὅπου μελετᾶται ἡ πρώτη ὁργάνωση τοῦ Μοναχισμοῦ μέχρι τὸν τέταρτο αἰῶνα. Ἡ δευτέρα εἶναι ἡ ἐρευνητικὴ μελέτη τοῦ Σάββα Ἀγουρίδη, *Μοναχισμός*, ἔκδ. Ἑλληνικά Γράμματα, Ἀθήνα 1997, ὅπου μεταξὺ ἄλλων, μελετῶνται τὰ γενεσιουργὰ αἷτια τοῦ Μοναχισμοῦ.

3. Βεβαίως, πρὶν τὸν Παχώμιο ὑπῆρξαν καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἀσκητές, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ὁποῖους ἐπέδρασαν καταλυτικὰ στὴν ἀνάπτυξη τοῦ Μοναχισμοῦ καὶ τιμῶνται μέχρι σήμερα ὡς οἱ θεμελιωτές του, ὅπως ὁ καθηγητὴς τῆς ἐρήμου Μέγας Ἀντώνιος, ὁ Παῦλος τῆς Θηβαΐδος, ὁ Μακάριος ὁ Αἰγύπτιος κ.λπ., ὅλοι αὐτοὶ ὅμως, ἔζησαν ὡς ἀναχωρητές, χωρὶς νὰ ὁργανώσουν γύρω τους μοναχικὴ κοινωνία. Καὶ μπορεῖ μὲν νὰ ὑπάρχει πλούσια ἀσκητικὴ γραμματεία ἀναφερόμενη σὲ αὐτούς, δὲ μᾶς ἔχει παραδοθεῖ ὅμως, σύστημα ρυθμίσεως τῆς διαβιώσεώς τους, ἂν ὅχι ὑπὸ μορφῇ κανόνων, ἔστω ὡς ἀρχές δεσμευτικές. Ἔτσι, ἡ παντελής ἔλλειψη νομοκανονικῆς ὁργανώσεως στὰ περιβάλλοντα τῶν Ἀσκητῶν αὐτῶν, φέρει τὸν Παχώμιο ὡς τὸν πρῶτο ὁργανωτὴ τοῦ κοινοβιακοῦ μοναχικοῦ συστήματος στὴν Ταβέννησο τῆς Ἄνω Αἰγύπτου καὶ συντάκτη Κανόνων ρυθμιστικῶν τῆς μοναχικῆς ζωῆς. Βεβαίως, εἶναι δυστύχημα τὸ ὅτι οἱ «Μοναχικοὶ Κανόνες» τοῦ Παχωμίου σώζονται σήμερα μόνον στὴ λατινικὴ μετάφραση τοῦ Ἁγίου Ἱερωνύμου, ἀποτελοῦν ὅμως, ἱκανὸ δείγμα ρυθμίσεως τῆς πρώτης αὐτῆς μοναχικῆς διαβιώσεως. Οἱ τρεῖς σωζόμενοι βίοι τοῦ Παχωμίου ἔχουν ἐκδοθεῖ ἀπὸ τοὺς Βολλανδιστές μοναχοὺς στὸ *Acta Sanctorum*, «Βίος τοῦ Ἁγίου Παχωμίου», τ. III, σ. 25 ἐπ.. Νεώτερη κριτικὴ ἔκδοσις ἔχει γίνεαι ἀπὸ τὸν Halkin, *S. Pachomii vitae Graecae*, Subsidia hagiographica, 19, Βρυξέλλες, 1932.

4. Ἰδίως, βλ. Μεγάλου Βασιλείου, *Ὅροι κατὰ πλάτος*, στὸ Migne, P.G. 31, 889-1052· τοῦ ἰδίου, *Ὅροι κατ' ἐπιτομήν*, στὸ Migne, P.G. 31, 1052-1305· Σάββα τοῦ Ἁγιασμένου, *Τύπος (...)* καὶ νόμος (...) τῆς λαύρας, στὸ Ed. Kurtz, BZ 3 (1894), 168-170. Στὰ ἀνωτέρω κείμενα, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν τὴν ἱστορικὴ βάση τῶν Κανόνων τοῦ Μοναχικοῦ πολιτεύματος, χωρὶς νὰ παραβλέπεται ἡ σημασία τῶν μεταγενεστέρων ἀντιστοιχῶν κειμένων, τὸ Μοναχικὸ Σχῆμα ἀντιμετωπίζεται ὡς ἑνιαῖο καὶ ἀδιαίρετο, ἐνῶ οἱ μετέπειτα διακρίσεις ἀγνοοῦνται παντελῶς.

χικό Σχήμα εύρσκεται στη Διαθήκη τοῦ Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου: «Οὐ δοίης ὅπερ λέγουσι μικρὸν σχῆμα ἔπειτα μετὰ χρόνους ἕτερον ὡς μέγα. Ἐν γὰρ τὸ σχῆμα, ὡσπερ καὶ τὸ βάπτισμα, καθὼς οἱ ἅγιοι Πατέρες ἐχρήσαντο»⁵. Ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὸ ἀνωτέρω χωρίο, εἶχε ἀναπτυχθεῖ ἐθιμικὰ μία διάκριση τοῦ Μοναχικοῦ Σχήματος σὲ Μικρὸ καὶ Μεγάλον, τὴν ὁποίαν ὁμως, ὁ Θεόδωρος Στουδίτης δὲ δεχόταν ὑποστηρίζοντας τὸ ἐνιαῖον καὶ ἀδιαίρετον τοῦ Ἀγγελικοῦ Σχήματος. Παρ' ὅλα αὐτὰ ὁμως, ἡ διάκριση πρέπει νὰ εἶχε ἤδη ἐπικρατήσῃ στὴν πράξι καὶ ἡ πρακτικὴ τῆς διακρίσεως πρέπει νὰ ἦταν τόσο ἰσχυρή, ὥστε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Θεόδωρος Στουδίτης, ὁ ὁποῖος θεωρητικῶς τὴν ἀπέρριπτε, ἀναγκάσθηκε νὰ τὴν ἀποδεχθεῖ, ἰδίως κατὰ τὴ ρύθμιση τῶν ἐπιτιμιῶν. Ἔτσι, στὰ Ἐπιτίμια του διαβάζουμε: «Ἐὰν μοναχὸς μεγάλοςχημος πέσῃ εἰς πάθος, ἔστω ἀκοινωνήτος ἔτη πέντε· εἰ δὲ μικρόσχημος ἔτη δύο· ὁ αὐτὸς δὲ ὁρος κρατεῖται καὶ ἐπὶ μοναστριῶν»⁶. Ἔτσι, ἐμμέσως καὶ ὁ Θεόδωρος ὁ Στουδίτης, ἀναγκάσθηκε νὰ ἀποδεχθεῖ τὴ διάκριση, ἡ ὁποία ἐπιβλήθηκε πλέον στοὺς μοναχικοὺς κύκλους ὡς ἐθιμικὴ πρακτικὴ.

Ἡ πρακτικὴ δὲ αὐτὴ ἦταν καὶ εἶναι τόσο ἰσχυρή, ὥστε ἐπικράτησε παρὰ τις πολλαπλὲς ἀντιδράσεις μεγάλων ἐκπροσώπων τοῦ Μοναχισμοῦ ἐναντίον της. Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρουμε τὴν ἀποψη τοῦ Νικηφόρου Βλεμμύδου: «Σχήματος δὲ μοναδικοῦ κατὰ τὸν τῆς ἀληθείας λόγον οὐκ ἔστι διαφορὰ, καὶ ἡ τῶν ὑστερογενῶν ἐπίνοια τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν ὑπενόθευσεν»⁷. Ἐπίσης, ὁ Γρηγόριος Παλαμᾶς, σὲ ἐπιστολὴ του πρὸς τὸ μοναχὸ Παῦλον ἀναφέρει: «Τοῦτό ἐστι τὸ μέγα καὶ μοναχικὸν σχῆμα· μικρὸν δὲ σχῆμα μοναχικὸν οἱ Πατέρες οὐκ ἴσασι, οὐδὲ παραδεδώκασιν, ἀλλὰ τινες τῶν ὀψιγενεστέρων ἔδοξαν μὲν τὸ ἐν εἰς δύο διελεῖν, ἀλλ' οὐδ' αὐτοὶ διεῖλον ὡς ἀληθῶς· τὰς αὐτὰς γὰρ ἀποταγὰς εὐρήσεις ἐπ' ἀμφοτέρων σκοπήσας»⁸. Παρὰ τις ἀντιδράσεις ὁμως, αὐτές, ἡ διάκριση σὲ Μικρὸ καὶ Μεγάλον Σχήμα τελικῶς ἐπεβλήθη τόσο ἐντονα, ὥστε νὰ ἐνσωματωθεῖ ὡς κανονικὴ Παράδοση στὰ Τυπικὰ πολλῶν Μονῶν καὶ μάλιστα τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Ἦδη ὁ ἰδρυτὴς τῆς Ἀγιορείτικης μοναχικῆς πολιτείας, Ὁσῖος Ἀθανάσιος ὁ Ἀθωνίτης, κατὰ

5. Τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν καὶ ὁμολογητοῦ Θεοδώρου, ἡγουμένου τοῦ Στουδίου διαθήκη, στὸ Migne, P.G. 99, 1820. Μὲ τὴν ἴδια ἀκριβῶς διατύπωση τὸ ἀνωτέρω χωρίο ὑπάρχει καὶ στὴν Ἐπιστολὴ I, 10 τοῦ Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου· βλ. Migne, P.G. 99, 941 C.

6. Τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν καὶ ὁμολογητοῦ Θεοδώρου, ἡγουμένου τοῦ Στουδίου ἐπιτίμια, ἐπιτίμιο 2, 47, στὸ Migne, P.G. 99, 1753.

7. Νικηφόρου Βλεμμύδου, *Τυπικόν*, ἔκδ. Α. Heisenberg, Lipsiae 1986, σ. 96.

8. Γρηγορίου Παλαμᾶ, *Περὶ μοναχικοῦ σχήματος* (ἐπιστολὴ πρὸς τὸ Μοναχὸ Παῦλον), κριτικὴ ἔκδοσις ὑπὸ Ἀλεξάνδρου Λαυριώτου, στὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἀλήθειαν, 1901, σ. 53-55.

σαφῇ πληροφορία τοῦ Ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου, ἔλαβε πρῶτα τὸ Μικρὸ καὶ ἐν συνεχείᾳ τὸ Μεγάλον Σχῆμα, μεταφυτεύοντας ἔτσι, τὴ σχετικὴ πρακτικὴ στὴν κοιτίδα τοῦ Ὁρθοδόξου Μοναχισμοῦ⁹. Παρὰ ταῦτα ὅμως, στὴ μοναχικὴ συνείδηση τέλειον Μοναχικὸ Σχῆμα θεωροῦνταν μόνον τὸ Μεγάλον, τὸ καὶ Ἀγγελικὸ ὀνομαζόμενον. Μάλιστα, ἑξαιτίας αὐτῆς τῆς θεωρήσεως, ὁ Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης θεωρεῖ πὺς ὁποῖος ἔλαβε μόνον τὸ Μικρὸ Σχῆμα, ὀφείλει νὰ προχωρήσει πρὶν τὸ τέλος τῆς ζωῆς του στὴ λήψη τοῦ Μεγάλου καὶ Ἀγγελικοῦ Σχήματος «ἵνα μὴ ἀποθάνῃ ἀτελής», ἐνῶ ἐπαινεῖ αὐτοὺς, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ Δόκιμοι κείρονται ἀπ' εὐθείας Μεγαλόσχημοι, χωρὶς νὰ λάβουν πρῶτα τὸ Μικρὸ Σχῆμα, τὸ ὁποῖο ὡς ἀρραβὼν τοῦ Μεγάλου «εἶναι καὶ αὐτὸ ἀτελές»¹⁰.

Στὴν πράξη ὅμως, ἂν καὶ ἀναμφισβήτητα οἱ Μικρόσχημοι θεωροῦνται καὶ εἶναι Μοναχοί, διαφέρουν ὡς πρὸς τὴν πνευματικὴ ἀντιμετώπιση ἀπὸ τοὺς Μεγαλόσχημους. Ἔτσι, ἂν καὶ τὸ νομικὸ status Μικροσχήμων καὶ Μεγαλοσχήμων εἶναι τὸ ἴδιο, κατὰ τοὺς κανόνες καὶ τὰ Μοναχικὰ Τυπικὰ ὑπάρχει διαφορετικὴ ἀντιμετώπιση, ἰδίως στὸ θέμα τῶν ἐπιτιμιῶν, ὅπου σαφῶς προβλέπονται βαρύτερα ἐπιτίμια γιὰ ὅσους Μεγαλόσχημους ὑποπέσουν σὲ κάποιο παράπτωμα¹¹.

Πιο ἐξελιγμένη φαίνεται ἡ κατάσταση στὰ χρόνια τοῦ Εὐσταθίου Θεσσαλονίκης. Ὁ ἴδιος διακρίνει τοὺς Μοναχοὺς σὲ τρεῖς τάξεις ἀντίστοιχες μετὰ τρεῖς βαθμίδες πνευματικῆς τελειώσεως: «Καὶ εἰσιν αὐτὸ οἱ μοναχοί· ὧν

9. Ζήση, *Μοναχισμός*, σ. 164.

10. Βλ. Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου, *Πηδάλιον τῆς Νοητῆς Νηός, τῆς Μιάς, Ἀγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας*, ἥτοι ἅπαντες οἱ Ἱεροὶ καὶ Θεῖοι Κανόνες τῶν Ἀγίων Πανευφάντων Ἀποστόλων, τῶν Ἀγίων Οἰκουμενικῶν τε καὶ Τοπικῶν Συνόδων καὶ τῶν κατὰ μέρος Θεῶν Πατέρων ἐλληνιστὶ μὲν χάριν ἀξιοπιστίας ἐκτιθέμενοι, διὰ δὲ τῆς καθ' ἡμᾶς κοινοτέρας διαλέκτου πρὸς κατάληψιν τῶν ἀπλουστερῶν ἐρμηνευόμενοι ὑπὸ Ἀγαπίου Ἱερομονάχου καὶ Νικοδήμου Μοναχοῦ. Στὸ παρὸν ἄρθρον ἔχουμε ὑπ' ὄψην μας τὴν ἐνδέκατη ἐπανεκδόση τοῦ Πηδαλίου ἀπὸ τὸν Ἐκδοτικὸ Οἶκο «ΑΣΤΗΡ», Ἀλ. καὶ Ἐ. Παπαδημητρίου, Ἀθήνα 1993, ὑπὸ τὴν ἐπιμέλεια τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Κορίνθου κ.κ. Παντελεήμονος, ὅπου καὶ θὰ παραπέμπουμε ἐφεξῆς μετὰ τὴν ἐνδειξη, *Πηδάλιον*. Βλ. *Πηδάλιον*, σ. 159-160, σημ. 1.

11. Βλ. Γεωργίου Πουλῆ, *Ἡ ἄσκησις βίᾱς στὴν ἄμυνα καὶ στὸν πόλεμον κατὰ τὸ Ἐκκλησιαστικὸ Δίκαιο*, ἐκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 1990², σ. 152 σημ. 312, ὅπου ἐκτὸς τῶν ἄλλων, γίνεται εἰδικὴ μνεία στὸ λεγόμενο «Κανονάριον», τὸ ὁποῖο ψευδελίγραφα ἀποδίδεται στὸν Ἅγιο Ἰωάννη Δ', Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, τὸ Νηοτευτὴ. Στὸ «Κανονάριον» αὐτό, ὑπάρχει ἐντονὴ ἡ διαφοροποίησις στίς ποινές, ἀναλόγως μετὰ τὴν ιδιότητα τοῦ Μικροσχήμου ἢ Μεγαλόσχήμου Μοναχοῦ. Στὴν ἀνωτέρω σημείωσις ὑπάρχουν παραπομπές σὲ περαιτέρω βιβλιογραφία ἐπὶ τοῦ θέματος, τόσο σὲ πηγές, ὅσο καὶ σὲ εἰδικές μονογραφίες.

σχιζομένων αὐθις τριχῇ διανενέμηται τὸ κατ' αὐτοὺς ὑποδιαίρεμα εἰς τοὺς παντελείους καὶ εἰς τοὺς πάντη ἀτελείς καὶ εἰς τοὺς μέσους· εἰπεῖν δὲ συνηθέστερον εἰς τοὺς μεγαλοσχήμονας καὶ εἰς τοὺς τοῦ μικροῦ σχήματος διὰ τὴν εἰσαγωγὴν καὶ εἰς τοὺς μέσους μανδυνώτας»¹². Ἔτσι, κατὰ τὸν Εὐστάθιο Θεσσαλονίκης, οἱ τρεῖς μοναχικὲς τάξεις εἶναι, κατὰ αὐξουσα σειρά, τῶν μικροσχήμων, τῶν μανδυνωτῶν καὶ τῶν μεγαλοσχήμων. Ἡ τριμερὴς αὐτὴ διάκριση, ὅσο καὶ ἂν ἀναφέρεται στὸν Εὐστάθιο Θεσσαλονίκης καὶ ἐπαναλαμβάνεται μετὰ ἓναν αἰῶνα περίπου στὸ περὶ Μυστηρίων ἔργο τοῦ Ἰωβ Ἀμαρτωλοῦ, ἀπὸ ὅπου τὸ παραλαμβάνει ὁ Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης καὶ τὸ παραθέτει στὸ Πηδάλιον¹³ του, δὲ φαίνεται νὰ ἐπικράτησε γενικῶς. Μπορεῖ νὰ ἦταν τοπικὴ πρακτικὴ ὀρισμένων Μονῶν, πάντως δὲ διαδόθηκε πανορθοδόξως, ὅπως ἡ πρὸ αὐτῆς διάκριση σὲ Μικροσχήμους καὶ Μεγαλοσχήμους Μοναχοὺς.

Τόσον ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, ὅσο καὶ ὁ Ἰωβ Ἀμαρτωλός, χρησιμοποιοῦν περίπου κοινὴ ὀρολογία γιὰ τὴν κάθε διάκριση, ὀνομάζοντας τοὺς εἰσαγωγικοὺς ἢ ἀρχαρίους Μοναχοὺς, Μικροσχήμους, τοὺς μέσους, Μανδυνῶτες, ἐνῶ τοὺς τελείους, Μεγαλοσχήμους. Παρὰ ταῦτα, ὑπάρχει προφανὴς σύγχυση στὰ ἔργα τους ὡς πρὸς τὴν χρῆση τοῦ ὅρου «Μικρόσχημος», τὴν ὁποία ἐπισημαίνει καὶ ὁ Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης¹⁴. Ἔτσι, αὐτὸς ἄλλοτε χρησιμοποιεῖται γιὰ νὰ δηλώσει τοὺς εἰσαγωγικοὺς ἢ ἀρχαρίους Μοναχοὺς, ἐνῶ ἄλλοτε τοὺς μέσους ἢ Μανδυνῶτες¹⁵. Ὁ Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης προσπαθώντας νὰ κάνει διάκριση, ἐπιμένει στὸ νὰ ὀνομάζει τοὺς εἰσαγωγικοὺς, Ρασοφόρους, ἐνῶ τοὺς μέσους, Μικροσχήμους¹⁶. Τελικὰ

12. Εὐσταθίου Θεσσαλονίκης, *Ἐπίσκεψις βίου μοναχικοῦ*, στὸ Migne, P.G. 135, 900. Ἀναλυτικώτερα τίς ἀπόψεις τοῦ Εὐσταθίου Θεσσαλονίκης ἐπὶ τοῦ ζητήματος, βλ. στὸ Γεωργίου Πουλῆ, «Νομοκανονικά προβλήματα τῶν ἔργων τοῦ Ἁγίου Συμεὼν Θεσσαλονίκης» στὸν τόμο ΚΕ' Δημήτρια - Δ' Ἐπιστημονικὸ Συμπόσιο «Χριστιανικὴ Θεσσαλονίκη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Κομνηνῶν μέχρι καὶ τῆς Ἀλώσεως τῆς Θεσσαλονίκης ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν (1430) (11ος-15ος μ.Χ. αἰῶνες)», Κέντρον Ἱστορίας Θεσσαλονίκης τοῦ Δήμου Θεσσαλονίκης, Αὐτοτελεῖς ἐκδόσεις ἀριθ. 10, σ. 146-152 μετὰ τίς ὑποσημ. 6-30, ὅπου περαιτέρω παραπομπές καὶ βιβλιογραφία.

13. Βλ. *Πηδάλιον*, σ. 159-160, σημ. 1.

14. Βλ. *Πηδάλιον*, δ.π..

15. Ὁ Εὐστάθιος Θεσσαλονίκης, π.χ. ἀναφερόμενος σὲ Μανδυνώτη Μοναχό, ὁ ὁποῖος ἀναβιάσθηκε στὸ ἀξίωμα τοῦ Ἡγουμένου, ἀναφέρει: «τοιούτος δ' ἀπαιτούμενος καὶ φαίνεται καὶ εἶναι ὁ μικροσχήμων μὲν καθηγούμενος δέ». Εὐσταθίου Θεσσαλονίκης, *Ἐπίσκεψις βίου μοναχικοῦ*, στὸ Migne, P.G. 135, 876.

16. «Ὁ δὲ Ἰωβ, ὁ καλούμενος Ἀμαρτωλός, ἐν τῷ περὶ Μυστηρίων (παρὰ τῷ Συνταγματικῷ τοῦ Χρυσάνθου Ἱεροσολύμων) καὶ τρίτον σχῆμα προσθέτει λέγων οὕτω· τὸ μοναχικὸν σχῆ-

ὅμως, φαίνεται ὅτι οἱ μέσοι Μανδυῶτες καὶ οἱ εἰσαγωγικοὶ Μοναχοὶ ἀφομοιώθηκαν σὲ μία τάξη Μοναχῶν, οἱ ὅποιοι ὀνομάσθηκαν Μικρόσχημοι¹⁷.

Ἐπομένως, προκύπτει ὅτι ἡ πρώτη χρῆσις τοῦ ὅρου «Ρασοφόρος» ἔγινε μὲ τὴν εὐκαιρίαν μιᾶς προσπάθειας τριχοτομήσεως τοῦ Μοναχικοῦ Σχήματος, ἡ ὁποία ἀκριβῶς λόγω τῆς δεδομένης ἀντιδράσεως τῶν Πατέρων στὴ διχοτόμησίν του, δὲν ἦταν εὐκόλο νὰ καθιερωθεῖ, γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἐπιβίωσε.

3. Ἡ ratio τῆς καθιερώσεως τοῦ μορφώματος τοῦ Ρασοφόρου Μοναχοῦ στὸν Ὁρθόδοξο Μοναχισμό

Ἐν ὄψει τῶν ἀνωτέρω, φυσιολογικῶς τίθεται τὸ ἐρώτημα πῶς τελικῶς δημιουργήθηκε ἡ τάξη τῶν Ρασοφόρων στὸν Ὁρθόδοξο Μοναχισμό· ποιοὶ εἶναι οἱ γενεσιουργοὶ παράγοντες αὐτῆς καὶ ποιά ἡ ἐξέλιξίς της μέσα στὴν ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία. Ἡ παρούσα παράγραφος σκοπὸ ἔχει νὰ δώσει ἀπαντήσεις στὰ ἐρωτήματα αὐτὰ καὶ νὰ ἐξετάσει τοὺς λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους ὑφίσταται μέχρι σήμερα τὸ μῶρφωμα αὐτό.

Ἕνας ἀπὸ τοὺς κυριώτερους βυζαντινοὺς νομομαθεῖς καὶ ἐρμηνευτὲς τόσο τοῦ κοσμικοῦ ὅσο καὶ τοῦ κανονικοῦ δικαίου, ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας Θεόδωρος ὁ Βαλσαμών¹⁸, σὲ μία ἐπιστολὴ του πρὸς τὸ μοναχὸ Θεοδόσιο¹⁹, μὲ τὴν ὁποία ἀπαντᾷ σὲ σχετικὸ ἐρώτημά του περὶ Ρασοφόρων, ἐπιχειρεῖ μιὰ διαλογικὴ ἀντιπαράθεσι τῶν ἐπιχειρημάτων ὧν ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ μοναχικὴ ιδιότητα ἀποκτᾶται ἀπὸ καὶ διὰ τῆς Ρασοφορίας καὶ ὧν

μα ἀπὸ τοῦ ἐλάττονος ἐπὶ τὸ τελειότερον προχωρεῖ, ἀπὸ μικρόσχημον καὶ ρασοφόρον καλουμένου, εἰς τὸ τῆς κουρᾶς ἅγιον σχῆμα καὶ ἀπὸ τούτου πάλιν εἰς τὸ ἀγγελικὸν μέγα καλούμενον· (...) Καὶ μικρόσχημον μὲν δὲν ὀνομάζει (τὸ Εὐχολόγιον) τὸν Ρασοφόρον, ὡς τὸν ὀνομάζει ὁ Ἰωβ, ἀλλὰ τὸν κοινῶς παρ' ἡμῶν λεγόμενον σταυροφόρον, τὸ ὅποιον κουρᾶς σχῆμα ὠνόμασεν ὁ Ἰωβ ἀνωτέρω» βλ. *Πηδάλιον*, δ.π..

17. Γιὰ ὅλα αὐτὰ, βλ. Ζήσι, *Μοναχισμός*, σ. 163-169. Δὲ συμφωνοῦμε, γιὰ λόγους πού θὰ ἀναπτυχθῶν κατωτέρω, μὲ τὴν πρότασι τοῦ π. Θεοδώρου Ζήσι ὅτι πρέπει νὰ δεχθῶμε ὅτι οἱ Ρασοφόροι εἶναι οἱ πρῶην εἰσαγωγικοὶ Μοναχοί, ἐνῶ οἱ Μικρόσχημοι εἶναι οἱ πρῶην Μανδυῶτες καὶ ἔπομένως, μὲ τὸν τρόπο αὐτό, νὰ ἐπαναφέρουμε στὴ σύγχρονη μοναχικὴ πράξι τὴν τριχοτόμησι τοῦ Σχήματος, ἀπονέμοντας στοὺς Ρασοφόρους τὴ μοναχικὴ ιδιότητα.

18. Γιὰ τὸ Βαλσαμῶνα, βλ. Σπ. Τρωιάνου, *Οἱ Πηγὲς τοῦ Βυζαντινοῦ Δικαίου*, Ἀθήνα-Κομοτηνὴ 1999², σ. 263-268, ὅπου καὶ περαιτέρω βιβλιογραφία.

19. «Τοῦ Ἀγιοτάτου Πατριάρχου Ἀντιοχείας κ. Θεοδώρου τοῦ Βαλσαμῶνος, Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν ὁσιώτατον καθηγητὴν τῶν κατὰ τὸν (sic) Παπικίων μοναστηρίων, μοναχὸν κυρὸν Θεοδόσιον, χάριν τῶν ῥασοφόρων» βλ. τὸ κείμενο τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς στὸ *Ράλλη-Ποτλῆ, Σύναγμα*, τ. δ', σ. 497-510.

ἀρνούνται κάτι τέτοιο. Ἀπὸ τὴν παράθεση τῶν διαφορῶν ἐπιχειρημάτων μποροῦμε νὰ συναγάγουμε τοὺς λόγους, οἱ ὅποιοι ὁδήγησαν στὴ δημιουργία τοῦ μορφώματος τοῦ Ρασοφόρου, ἀνιχνεύοντας τὶς ἱστορικές συγκυρίες καὶ τὶς πραγματικὲς ἀνάγκες τοῦ μοναχισμοῦ τῆς ἐποχῆς.

Βεβαίως, ὁ Βαλσαμῶν ὅπως κατωτέρω²⁰ θὰ δείξουμε, δέχεται ὅτι ὁ Ρασοφόρος ἔχει τὴ μοναχικὴ ιδιότητα, δυσκολεύεται ὁμως, νὰ ὑποστηρίξει τὴ θέση του αὐτή. Στὴν ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν μοναχὸ Θεοδόσιο ἐπαναλαμβάνει τὰ ἴδια ἐπιχειρήματα, τὰ ὁποῖα ἀναφέρει καὶ στὴν ἐρμηνεία τοῦ Ε' κανόνος τῆς Πρωτοδευτέρας Συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως²¹, ἀναφέρει ὁμως, ἐκτενέστερα τὴ γνώμη ὅσων διαφωνοῦν μὲ αὐτόν, χρησιμοποιώντας καὶ παραδείγματα ἀπὸ τὴν κοινὴ πρακτικὴ τῆς ἐποχῆς του.

Τὸ πρῶτο στὸ ὁποῖο ἀναφέρεται ὁ Βαλσαμῶν εἶναι ἡ ἀντίρρηση πολλῶν Ρασοφόρων νὰ τελεσθεῖ ἡ Μοναχικὴ τους Κουρὰ πρὶν τὴ συμπλήρωση τριετίας ἀπὸ τῆς εἰσόδου τους στὴν Μονή²². Ἀπὸ τὸν τρόπο κατὰ τὸν ὁποῖον περιγράφονται στὸ κείμενο οἱ προβαλλόμενες ἀντιρρήσεις, σαφῶς προκύπτει ὅτι ἡ Ρασοφορία ἦταν ἕνας εὐσχημος τρόπος γιὰ πολλοὺς Ἑγουμέ-

20. Βλ. κατωτέρω παράγραφο 5. Ἡ γνώμη τοῦ Βαλσαμῶνος.

21. Ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖον θὰ ξετάσουμε κατωτέρω τὴν ἀποψη τοῦ Βαλσαμῶνος μέσω τῆς ἐρμηνείας του στὸν Ε' κανόνα τῆς Πρωτοδευτέρας Συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὄχι μέσω τῆς παρούσας ἐπιστολῆς του εἶναι ὅτι στὴν ἐρμηνεία του στὸν κανόνα αὐτόν ὁ Βαλσαμῶν εἶναι πλέον περιληπτικὸς καὶ σαφής, ἐνῶ χρησιμοποιεῖ χαρακτηριστικὴ νομοκανονικὴ ὀρολογία. Ἀντιθέτως, στὴν ἐπιστολὴ του πρὸς τὸ Θεοδόσιο πλατειάζει, ὥστε νὰ μπορεῖ ὁ μὴ νομικὸς παραλήπτης τῆς ἐπιστολῆς νὰ ἀντιληφθεῖ τὴν ἀποψὴ του ὅσο πιὸ ξεκάθαρα γίνεται. Ἡ σημασία τῆς ἐπιστολῆς γιὰ τὸ θέμα μας ἔγκειται ἀκριβῶς σὲ αὐτό: στὸ ὅτι προσπαθώντας ὁ Βαλσαμῶν νὰ εἶναι ὅσο τὸ δυνατόν πιὸ σαφής, καταγράφει ἱστορικὰ περιστατικὰ καὶ τὴ νομικὴ πρακτικὴ τῆς ἐποχῆς, διευκολύνοντάς μας νὰ ἀντιληφθοῦμε ποιοὶ λόγοι ὁδήγησαν στὴ δημιουργία τῆς τάξεως τῶν Ρασοφόρων τὸ 12ο αἰῶνα.

22. «... ἀναγκαζόμενοι τελειωθῆναι δι' ἀποκάρσεως, λέγουσιν, ὡς ὁ Μέγας Βασίλειος ἐν τισὶ τῶν ὁσκητικῶν διδασκαλιῶν αὐτοῦ διωρίσατο, ἐπὶ τριετία, τὸν μονάσαι ὀφείλοντα, δοκιμάζεσθαι, καί, μετὰ τὴν ταύτης παραδρομὴν, ἢ λαμβάνειν τὴν χάριν τῆς ἀποκάρσεως, ἢ ἀναχωρεῖν τῆς μονῆς, καὶ πρὸς τὴν προτέραν λαϊκὴν μεταπίπτειν διαγωγὴν, λαμβάνοντα καὶ ἂ πρὸ τοῦ προσελθεῖν τῇ μονῇ ἐνεδιδύσκετο ἄμφια· καὶ ταῦτα γὰρ ἐν ἀσύλῳ συντηρεῖσθαι παρεκελεύσατο. Ἵνα τί γοῦν πρὸ τῆς τριετίας ἀναγκαζόμεθα τὸ βάρος ἐπιφορτισθῆναι τῆς ἀποκάρσεως; Εἰκὸς ἐστὶ ταύτης ἐντὸς μεταμεληθῆναι ἡμᾶς, καὶ τῆς τραχυτέρας ζωῆς τὴν μαλακωτέραν προτιμήσασθαι, καὶ τῆς ἐπιπόνου τὴν ἀπονον, καὶ ἀπεκδυθῆναι μὲν τὰ μοναχικά, ἐνδυθῆναι δὲ κογχυλόχροα καὶ χρυσόπαστα, ἀλλὰ μὴν καὶ κρεωφαγεῖν, καὶ νομίμως συναφθῆναι γυναῖξιν· εἰ δέησει δέ, καὶ στρατολογηθῆναι, καὶ ζώνας περιβληθῆναι ἀξιομάτων βασιλικῶν. Ἄφες οὖν τῆς προθεσμίας τὴν δωρεὰν ἀκιβδήλευτον· ἴσως γὰρ παραδράμη μετὰ τῆς αὐτῆς εὐθυδρομοῦσα προθέσεως, καὶ στηρίξει τῆς ἐπαγγελίας τὴν εἰσπραξιν. Εἰ δὲ κατεπείγεις τὴν δόσιν παρὰ τὰ δόξαντα, αὐτοὶ ἑαυτοῖς ἐκ μεταμέλου χαρισόμεθα τὴν ἀθώωσιν. Ἄλλως τε

νους, ὥστε νὰ ὑπερπηθήσουν τὸ ἐμπόδιο τοῦ Ε' κανόνα²³ τῆς Πρωτοδευτέρας Συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μὲ τὸν ὁποῖο θεσπιζόταν κανονικὴ ἀπαγόρευση ἀπονομῆς τοῦ Μικροῦ Σχήματος σὲ Δοκίμους πρὶν τὴ συμπλήρωση τριετίας ἐγκαταβίωσης στὴ Μονή. Πολλοὶ Ἑγούμενοι λοιπόν, ρασοφοροῦσαν τοὺς Δοκίμους, θεωρώντας ὅτι ὡς πρὸς αὐτὸ δὲν ὑπάρχει κανονικὸς περιορισμὸς²⁴ καὶ ἐν συνεχείᾳ τελοῦσαν τὴ Μοναχικὴ Κουρά, ὅχι σὲ Δόκιμο, πρᾶγμα τὸ ὁποῖο ἀπαγορευόταν πρὶν τὴν πάροδο τριετίας, ἀλλὰ σὲ Ρασοφόρο, γιὰ τὸν ὁποῖο δὲν ὑπῆρχαν χρονικὰ περιοριστικὰ ὅρια²⁵.

Τὸ δεύτερο στὸ ὁποῖο ἀναφέρεται ὁ Βαλσαμῶν εἶναι τὸ εἶδος τῶν ἱματίων μὲ τὰ ὁποῖα κατὰ τὴ γνώμη τοῦ Ἀββᾶ Κασσιανοῦ τοῦ Ρωμαίου πρέπει νὰ παραμένει στὴ Μονὴ ὁ Δόκιμος²⁶. Γιὰ λόγους προσαρμογῆς τοῦ Δοκίμου στὴ μοναχικὴ ζωή, ἀλλὰ καὶ γιὰ λόγους ὁμοιομορφίας μέσα στὴ Μο-

τοὺς εὐλαβομένους τὴν τελειότητα τοῦ χαρίσματος, δέον ἐστὶ φιλοτιμῆσθαι μᾶλλον καὶ μὴ κολλάεσθαι, εὐχαριστεῖσθαι καὶ μὴ τρωθᾶεσθαι, κηρύττεσθαι καὶ μὴ ἀποκηρύττεσθαι. Ἡ μὲν γὰρ περὶ τὰ θεῖα εὐλάβεια συνίστησι πίστεως καθαρότητα· ἡ δ' ἐπ' αὐτοῖς πρόχειρος εὐλάβεια, ἀπιστίας παρίστησι κιβδηλότητα. ...». Ράλλη-Ποτλῆ, *Σύνταγμα*, τ. δ', σ. 498.

23. Γιὰ τὸ κείμενο τοῦ κανόνα αὐτοῦ, βλ. κατωτέρω ὑποσημείωση 34.

24. Εὐλόγως, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει κανόνας, ὁ ὁποῖος νὰ ἀναφέρεται σὲ Ρασοφόρους. Γράφει πάλι χαρακτηριστικῶς ὁ Βαλσαμῶν: «(...) οἱ σήμερον κατὰ πάσαν τὴν οἰκουμένην ἡγουμενεύοντες, τοὺς προσερχομένους αὐτοῖς, μὴδὲ διημερεύσαντας σχεδὸν εἰς πολιτείαν μοναδικήν, οὐ μόνον μετασχηματίζουσι καὶ μετονομάζουσιν, ἀλλὰ καὶ τελειοποιοῦσι δι' ἀποκάρσεως», βλ. Ράλλη-Ποτλῆ, *Σύνταγμα*, τ. δ', σ. 507.

25. Ἐντύπωση προξενεῖ τὸ γεγονός ὅτι ὁ Βαλσαμῶν στὰ ἀνωτέρω (ὑποσημ. 22) παρατιθέμενα ἐπιχειρήματα τῶν Ρασοφόρων ὑπεκφεύγοντας ἀπαντᾷ μόνον ὅτι τὰ ὅσα ἐπικαλοῦνται ὡς γνώμη τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, δὲν ὑπάρχουν σὲ κανένα σύγγραμμά του («... Μάτην τοίνυν καὶ συκοφαντικῇ προαιρέσει καταψεύδονται τοῦ ἁγίου Πατρός, οἱ τὰ ῥηθέντα μυθοσκοποῦντες καὶ ἀναπλάττοντες.» βλ. Ράλλη-Ποτλῆ, *Σύνταγμα*, τ. δ', σ. 499). Δὲν ἀντιπαραθέτει ὁμῶς, κανένα ἐπιχείρημα πρὸς πραγματικὴ ἀναίρεση τῶν ὧσιν ἐπικαλοῦνται ἀφήνοντας τοὺς ἰσχυρισμοὺς τοὺς ἀναπάντητους καὶ ἀποδεικνύοντας ἔτσι τὸ εὐθραυστο τῆς ἀπόψεώς του.

26. «(...) διορίζεται (ὁ μέγας Πατὴρ) τὸν προσερχόμενον ἀπεκδύεσθαι ὃ ἐνεδιδύσκετο ἔνδυμα, ὅτε ἦλθεν εἰς τὴν μονήν, καὶ ἐν ἀσύλῳ παραφυλάττεσθαι, διὰ δὲ τῶν χειρῶν τοῦ ἁββᾶ ἐνδύμασι τοῦ μοναστηρίου μεταμφιέννυσθαι, ἵνα, καλοῦντος καιροῦ, ἐὰν ἀδόκιμος περὶ τὸν μονήρη βίον ἀναφανῇ, τὰ μὲν τοῦ μοναστηρίου ἁμφια ἀπεκδυθῇ, τὰ δὲ κοσμικὰ ἐνδύθῃ, καὶ τοῦ μοναστηρίου ἀπολυθῇ. Ὅτι δὲ εἰσι τὰ μὲν μοναστηρίου, μοναχικά, τὰ δὲ κοσμικά, λαϊκά, οὐκ ἡγνόνται. Καὶ μὴν οὐκ εἶπεν ὁ Πατὴρ, ἐνδύματα μοναχικά τὸν προσερχόμενον ἀμφιέννυσθαι, ἀλλ' ἐνδύματα τοῦ μοναστηρίου· εἰ γὰρ ἴσως στρατιώτου δὴ ἐνδυμένην περιεβέβλητο, ἐκ κογχύλης ἢ καὶ χρυσόπαστον, διατρίβειν ἐν τῇ μονῇ μετὰ ταύτης οὐ παραχωρηθῆσεται, διὰ τὴν ἀπρέπειαν, καὶ ἵνα μὴ γαυριᾷ τὸ σῶμα τοῖς μαλακοῖς ἀμφίοις θρυπτόμενον· μετὰ δὲ εὐτελῶν ἀμφίων ἐνδυμενία προσηκόντων λαϊκοῖς καὶ τῇ μονῇ διαφερόντων ἀναστρέφεσθαι. (...).» Ράλλη-Ποτλῆ, *Σύνταγμα*, τ. δ', σ. 502.

νή, συνηθιζόταν ἡ ἀποβολὴ τῶν λαϊκῶν ἐνδυμάτων καὶ ἡ ἐνδυση τῶν Δοκίμων μὲ ροῦχα τῆς Μονῆς, τὰ ὅποια μὲν δὲν ἦταν μοναχικά, δὲ διέφεραν ὁμῶς, τελείως. Ἔτσι, αὐτὴ ἡ συνήθεια ἐξελίχθηκε στὴν Ἀκολουθία εἰς ἀρχάριον Ρασοφοροῦντα καὶ ἐπικράτησε οἱ παλαιότεροι τουλάχιστον Δόκιμοι νὰ εἶναι ἐνδεδυμένοι σχεδὸν μοναχικά ἐνδύματα. Κάτι τέτοιο βεβαίως, δὲν συνεπιφέρει καὶ πρόσκτηση τῆς μοναχικῆς ιδιότητος, ὅπως θὰ ἀναπτυχθεῖ κατωτέρω.

Ὁ τρίτος λόγος δημιουργίας τοῦ μορφώματος τοῦ Ρασοφόρου εἶναι ἡ θεώρηση ὅτι πρέπει κανεὶς ὅσο προάγεται στὴν πνευματικὴ ζωὴ, τόσο νὰ τιμᾶται δι' ἀντιστοίχου «βαθμοῦ»²⁷. Λόγω δὲ τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ προαγωγή ἀπὸ τὸ Μικρὸ στὸ Μεγάλον Ἀγγελικὸ Σχῆμα ἦταν δυνατὸ νὰ γίνῃ μόνον μία φορά, γιὰ λόγους καλλιέργειας τῆς φιλοτιμίας, ἀλλὰ καὶ διακρίσεως τῆς πνευματικῆς καταστάσεως τῆς καθεμῆς ἀπὸ τὶς τρεῖς ἠθικὲς βαθμίδες πνευματικῆς τελειώσεως εἰσῆχθη ὁ «βαθμὸς» τοῦ Ρασοφόρου, ὥστε διὰ τῆς διαδοχῆς τριῶν βαθμίδων μοναχικῆς τελειώσεως νὰ καλλιεργεῖται ὁ πόθος τῆς ἀνεξίσεως στὴν πνευματικὴ ζωὴ καὶ νὰ ἐπιδίδεται ὁ Μοναχὸς σὲ πιὸ ἐπίπονη ἄσκηση. Βεβαίως, ὁ λόγος αὐτὸς μπορεῖ νὰ χαρακτηρισθεῖ παιδαγωγικὸς, ἐξεταστέον ὁμῶς, τὸ πόσο συμφωνεῖ μὲ τὰ μοναχικά θέσμια, ὅπου ἡ ταπείνωση καὶ ὄχι ἡ φιλοδοξία κατέχει τὸν πρωτεύοντα ρόλο.

Τέλος, δὲν θὰ πρέπει νὰ παραγνωρισθοῦν οἱ ἱστορικὲς συγκυρίες τῆς ἐποχῆς, κατὰ τὴν ὁποία ἐμφανίζεται καὶ ἐξελίσσεται τὸ μόρφωμα τοῦ Ρασοφόρου. Οἱ αἰῶνες ἀπὸ τὸ 12ο καὶ ἐπέκεινα χαρακτηρίζονται ἀπὸ διαρκῆ ἀναταραχὴ. Πόλεμοι, ἐμφύλιοι καὶ ἐθνικοί, ἀντιζηλίες μεγαλογαιοκτημόνων, οἱ σταυροφορίες, δυναστικὲς ἔριδες κ.λπ. ἀνάγκασαν πολλοὺς, χωρὶς τὴ μοναχικὴ κλήση καὶ κλίση, νὰ καταφύγουν σὲ Μονές, προκειμένου νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ ἐπαχθεῖς ὑποχρεώσεις, εἴτε στρατιωτικὲς εἴτε οἰκονομικὲς, καὶ νὰ ἀναζητήσουν ἄσυλο ἀπὸ τοὺς ἐπαπειλούμενους κινδύνους. Μετὰ δὲ τὴν Ἀλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1453), οἱ κίνδυνοι ἀπὸ τὴν τουρκικὴ κυριαρχία καὶ τὴν καθημερινὴ ἀβεβαιότητα, ἐνίσχυσαν αὐτὸ τὸ ρεῦμα τῆς φυγῆς πρὸς τὶς Μονές, ὅπου ὑπῆρχε αὐξημένο τὸ αἶσθημα τῆς ἀσφάλειας. Ἐκεῖ ὁμῶς, δὲν μποροῦσαν νὰ περιφέρονται ὡς λαϊκοί, ἀλλὰ οὔτε καὶ πρὸς τὰ ἔξω ἤθελαν νὰ δίνουν αὐτὴν τὴν εἰκόνα. Ἔτσι, ἡ Ρασοφορία ἦταν ἡ βολικὴ λύση γιὰ ὅλους.

27. Λόγω τοῦ ἐκτενοῦς τοῦ συγκεκριμένου ἀποσπάσματος ὅπου ἀναπτύσσεται ἡ ἀποψη αὕτη, ἀλλὰ καὶ γιὰ οἰκονομία χώρου καὶ σεβόμενοι τὴν κόπωση τὴν ὁποία προκαλεῖ ἡ ἀνάγνωση μακρῶν ὑποσημειώσεων, δὲν παραθέτουμε τὸ σχετικὸ κείμενο. Ὅποιος ἐπιθυμεῖ νὰ τὸ μελετήσῃ ἐκ τοῦ σύνεγγυς μπορεῖ νὰ ἀνατρέξῃ στοὺς Ράλλη-Ποτλῆ, *Σύνταγμα*, τ. δ', σ. 508-510.

Καὶ γιὰ τοὺς Μοναχοὺς, οἱ ὅποιοι δι' αὐτῆς δὲν ἀπένειμαν τὴ μοναχικὴ ιδιότητα, προφυλάσσοντας τὸ σεβασμὸ στὸ Σχῆμα, ἀλλὰ καὶ γιὰ τοὺς ὑποχρεωτικῶς καταφεύγοντες στὶς Μονές, οἱ ὅποιοι καλύπτονταν πίσω ἀπὸ τὸ ράσο, χωρὶς νὰ ἀναλαμβάνουν ἀκουσίως τὶς ἀντίστοιχες ὑποχρεώσεις.

Στὶς ἡμέρες μας, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ περισσότεροὶ ἀπὸ τοὺς λόγους, οἱ ὅποιοι ἐπέβαλαν τὴ δημιουργία τοῦ μορφώματος τοῦ Ρασοφόρου, ἔχουν πιά ἐκλείψει, δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ ἰσχυρισθεῖ ὅτι ἔπαψε νὰ ἔχει πλέον πρακτικὴ χρησιμότητα, ἐν ὅψει τοῦ γεγονότος ὅτι πολλὰ ἀπὸ τὶς διαπρεπέστερες φυσιολογικὲς ἀγάμων Κληρικῶν τῆς Ἐκκλησίας μας ἦταν Ρασοφόροι, ἀρνούμενοι νὰ λάβουν μοναχικὴ Κουρά²⁸. Τὸ μόρφωμα ἐπομένως, τοῦ Ρασοφόρου ἐξυπηρετεῖ στὴν ἐποχὴ μας τὴν ἐξάλειψη τοῦ φαινομένου νὰ γίνονται πρὶν τὴ χειροτονία, δεσμευτικὲς, βεβιασμένες Κουρὲς σὲ ἀνθρώπους οἱ ὅποιοι ἀφ' ἐνὸς μὲν δὲν πρόκειται νὰ ἐγκαταβιώσουν ποτὲ σὲ Μονή, ἀφ' ἐτέρου εἶναι ἀπαραίτητοι ὡς Κληρικοὶ στὴ διακονία τῆς Ἐκκλησίας στὸν κόσμο. Βεβαίως, διερευνητέον τὸ σκόπιμο τοῦ νὰ τελεῖται ἡ Ἀκολουθία εἰς ἀρχάριον Ρασοφοροῦντα σὲ ὅσους προτίθενται νὰ ἐγκαταβιώσουν σὲ Μονή. Ἐν ὅψει τοῦ Ε' κανόνα τῆς Πρωτοδευτέρας Συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως²⁹, προτιμητέον τὸ νὰ διανύει ὁ Δόκιμος Μοναχὸς τὴν τριετία τῆς δοκιμασίας χωρὶς Ρασοφορία, μὲ λαϊκὰ ἐνδύματα, καὶ στὴ συνέχεια διὰ τῆς Ἀκολουθίας τοῦ Μικροῦ Σχήματος νὰ ἀποκτᾷ τὴ μοναχικὴ ιδιότητα καὶ νὰ καθίσταται κανονικὸς Μοναχός.

4. Ἡ γνώμη τοῦ Ὁσίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου

Στὶς ἡμέρες μας τὸ ὅλο ζήτημα περὶ Ρασοφόρων συντηρεῖται λόγῳ μιᾶς γνώμης ἐπὶ τοῦ θέματος τοῦ Ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου³⁰, ὁ ὅποιος στὴν ιδιωτικὴ συλλογὴ κανόνων τὴν ὁποία ἐξέδωκε καὶ εἶναι γνωστὴ εὐρὺς ὑπὸ τὸ ὄνομα «Πηδάλιον», χωρὶς νὰ δηλώνει ἀπεριφράστως

28. Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα, ἡ μορφή ἐνὸς διαπρεποῦς ἐρμηνευτῆ τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου τοῦ Ἀρχιμ. π. Ἐπιφανίου Θεοδωρόπουλου, ὁ ὅποιος ὅσον καιρὸ παρέμενε ἐκτὸς Μονῆς διακονώντας τὴν Ἐκκλησία ἐν τῷ κόσμῳ, δὲν λάμβανε μοναχικὸ Σχῆμα, ὄντας ἀπλὸς Ρασοφόρος. Μὲ πολλὰ δὲ ἄρθρα τοῦ εἶχε αἰτιολογήσει τὴν ἀπόφασί του αὐτὴ θεωρώντας πὼς ἅμα τῇ λήψει τοῦ Σχήματος δεσμευόταν νὰ ἐγκαταβιώσει σὲ Μονή, ἐνῶ ὡς Ρασοφόρος, χωρὶς τὴ μοναχικὴ ιδιότητα, μπορούσε νὰ δραστηριοποιηθεῖ ὡς ἄγαμος Κληρικός στὴν κοινωνία.

29. Βλ. κατωτέρω ὑποσημείωση 34.

30. Γενικὰ γιὰ τὸν Ἅγιο Νικόδημο τὸν Ἀγιορείτη βλ. *Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία* (στὸ ἐξῆς ΘΗΕ), ἐκδ. Ἀ. Μαρτίνος, Ἀθῆναι 1960, λῆμμα Νικόδημος (ἄρθρο τοῦ Βασ.

ὅτι θεωρεῖ τὸ Ρασοφόρο ὡς Μοναχό, ἐμμέσως πλὴν σαφῶς δέχεται ὅτι διὰ τῆς Ρασοφορίας ἐπέρχεται κώλυμα συνάψεως γάμου καὶ ἐκλαμβάνει τὴν ὅλην τελετὴ ὡς «ὑπόσχεσιν νὰ γένῃ καλόγηρος», τὴν ὁποίαν ὑπόσχεσιν πρέπει «νὰ τὴν τελειόνη (sic)»³¹.

Τὸ πρῶτο τὸ ὁποῖο πρέπει εὐθὺς ἀμέσως νὰ παρατηρηθεῖ εἶναι ὅτι στὸ κείμενο τοῦ Ὁσίου Νικοδήμου δὲν ἔχουμε νὰ κάνουμε μὲ κάποιον κανόνα· τὸ κείμενο ἀποτελεῖ ὑποσημείωση στὴν ἐρμηνεία τοῦ ΜΓ' κανόνος τῆς Ἀγίας Πενθέκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου³². Ὅπως καὶ ἀνωτέρω παρατηρήσαμε, σχετικὸς κανόνας δὲν ὑπάρχει. Ὁ Ὁ Άγιος Νικόδημος ἀπλῶς διατυπώνει τὴ

Βλ. Σφυρόερα), τ. 9, σ. 498 καὶ 499, μὲ παράθεση σχετικῆς βιβλιογραφίας· *Ἐπετηρίς Ἑταιρείας Κυκλαδικῶν Μελετῶν*, τ. 16, 1996-2000, Πρακτικά Συμποσίου «Νικοδήμου Ἀγιορείτου τοῦ Ναξίου Πνευματικῆ Μαρτυρία», ὅπου καὶ εἰδικὲς μελέτες γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Ἀγίου καὶ νεώτερον βιβλιογραφία.

31. Γιὰ τὸ κείμενο τῆς γνώμης αὐτῆς τοῦ Ἀγίου, καθὼς καὶ μία σύντομη πραγματεία περὶ τῆς διακρίσεως τῶν Μοναχικῶν Σχημάτων, βλ. *Πηδάλιον*, σ. 259 καὶ 260. Τὸ εἰδικώτερον ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ παρὸν ἄρθρο σημεῖο, ἔχει ὡς ἑξῆς: «(...) Τούτων οὕτως εἰρημμένων, ὅσοι μὲν φθάσουν νὰ γένουν ῥασοφόροι, δὲν δύνανται πλέον νὰ ῥίψουν τὰ ῥάσα καὶ νὰ ὑπανδρευθοῦν, ἀπαγε. Πῶς γάρ τοῦτο θέλουν τολμήσουν, εἰς καιρὸν ὅπου καὶ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς των ἐκούρευσαν, τὸ ὁποῖον δηλοῖ πῶς ἀπέρριψαν ἀπὸ τὴν κεφαλὴν των κάθε φρόνημα κοσμικόν, καὶ ἀφίερωσαν τὴν ζωὴν των εἰς τὸν Θεόν; Πῶς, ὅπου καὶ ῥάσων μοναχικὸν δι' εὐλογίας ἐφόρεσαν, καὶ καλυμαύχιον, καὶ τὸ ὄνομά των ἄλλαξαν, καὶ δὴ (sic) εὐχαὶ παρὰ τοῦ ἱερέως ἀνεγνώσθησαν εἰς αὐτούς, εἰς τὰς ὁποίας ὁ ἱερεὺς εὐχαριστεῖ τὸν Θεόν, διατὶ τοὺς ἐλύτρωσεν ἀπὸ τὴν ματαιίαν καὶ κοσμικὴν ζωὴν, καὶ τοὺς ἐκάλεσεν εἰς τὸ σεμνὸν ἐπάγγελμα τῶν Μοναχῶν, καὶ παρακαλεῖ αὐτὸν νὰ τοὺς δεχθῇ εἰς τὸν σωτήριόν του ζυγόν; Καὶ ἂν, ἐκεῖνος ὅπου μοναχὰ ὑπόσχεθῇ νὰ γένῃ καλόγηρος, χωρὶς νὰ ῥασοφορήσῃ, πρέπει νὰ μὴ παραβαίνει, ἀλλὰ νὰ τελειόνη (sic) τὴν ὑπόσχεσίν του (καὶ ὅρα τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ κή. τοῦ Βασιλ.) κατὰ τό, τὰς εὐχὰς μου ἀποδώσω τῷ Κυρίῳ, πόσω μάλλον ὁ καὶ τὰ ῥάσα φορέσας; Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Βαλσαμῶν (Ἑρμ. τοῦ ἑ. τῆς α'. καὶ β'.) λέγει, ὅτι ὁ ῥασοφόρος δὲν ἔχει πλέον ἄδειαν νὰ γένη λαϊκός, ἀλλὰ θέλει ἀναγκασθῇ νὰ τελειώσῃ τὸν α' σκοπὸν του, ἥτοι νὰ λάβῃ τὸ σχῆμα τέλειον, ὅχι καὶ δὲν θέλει, νὰ ἔχῃ νὰ τιμωρῆται, καθὼς ὁ νόμος προστάζει εἰς τὸν α' τιτλ. τοῦ δ' βιβλ. ὅρα καὶ τὴν ὑποσημείωσιν τοῦ ιη' τοῦ Βασιλ. ὅπου λέγει τὰ αὐτὰ καὶ Βαλσαμῶν ὁ αὐτός (...).»

32. Τὸ κείμενο τοῦ κανόνος αὐτοῦ ἔχει ὡς ἑξῆς: «Ἐξὸν ὑπάρχει παντὶ χριστιανῷ τὸν ἀσκητικὸν ἐλέσθαι βίον, καὶ τὴν πολυτάραχον ζάλην τῶν βιοτικῶν πραγμάτων ἀποθέμενον, ἐν μοναστηρίῳ εἰσιέναι, καὶ κατὰ τὸ μοναχικὸν σχῆμα ἀποκαρῆναι, κὰν ἐν οἰωδῆποτε πταισμάτι ἀλῶ· ὁ γὰρ σωτὴρ ἡμῶν Θεὸς ἔφη. «Τὸν ἐρχόμενον πρὸς με, οὐ μὴ ἐκβάλω ἔξω»· οὗ οὖν τῆς μοναχικῆς πολιτείας, τὴν ἐν μετανοίᾳ ζωὴν στηλογραφούσης ἡμῖν, τῷ γνησίως ταύτῃ προστιθεμένῳ συνευδοκοῦμεν· καὶ οὐδεὶς αὐτὸν παρεμποδίσῃ τρόπος πρὸς τὴν τοῦ οἰκείου σκοποῦ ἀποπλήρωσιν.», *Πηδάλιον*, σ. 258 καὶ 259. Κριτικὴ ἔκδοσις τοῦ κειμένου τοῦ κανόνος, βλ. στὸ Periclès-Pierre Joannou, *Discipline Generale Antique*, (IVe-IXe s.), Tipografia Italo-Orientale «S. Nilo» - Grattaferrata (Roma), 1962, σ. 181. Ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὸ νόημα τοῦ κανόνος,

γνώμη του, προσπαθώντας νὰ τὴν στηρίξει σὲ ἠθικὰ ἐπιχειρήματα. Δὲν μπαίνει κανὸν στὸν κόπο νὰ ἐπικαλεστεῖ τὴ σχετικὴ ἐκκλησιαστικὴ πρακτικὴ τῆς ἐποχῆς, ἡ ὁποία μάλλον ἦταν διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν ἄποψή του. Τὰ βασικὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Ὁσίου Νικοδήμου εἶναι τὰ ἑξῆς: 1. Ἡ *τριχοκουρία*, ἡ ὁποία τελεῖται, 2. Ἡ *περιβολὴ ῥάσου* αὐτὴ καθ' αὐτή, 3. Ἡ *συντελούμενη ἀλλαγὴ τοῦ ὀνόματος*, 4. Ἡ *ἀνάγνωση δύο εὐχῶν*, καὶ 5. Ὁ παραλληλισμὸς τῆς ρασοφορίας μὲ δοθεῖσα ὑπόσχεση περιβολῆς τοῦ μοναχικοῦ σχήματος, ἡ ὁποία κατὰ τοὺς Ἱεροὺς Κανόνες εἶναι δεσμευτικὴ καὶ ὑποχρεώνει τὸν ὑποσχεθέντα στὴν ἐκπλήρωση τῆς ὑποσχέσεως.

Ἐπίσης, πρέπει νὰ παρατηρήσουμε ὅτι ἀπὸ τὴν ἀνάγνωση τοῦ κειμένου τοῦ Ὁσίου, εὐθὺς ἀμέσως προκύπτει ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Ὁσιος Νικόδημος δὲ θεωρεῖ τὸ Ρασοφόρο ὡς Μοναχό. Ἀπλῶς τὸν θεωρεῖ δεσμευμένο νὰ ἀκολουθεῖ τὴ μοναχικὴ ζωὴ, περιμένοντας τὴ στιγμὴ κατὰ τὴν ὁποία θὰ λάβει τὸ μοναχικὸ σχῆμα, μὲ τὸ ὁποῖο ἀποκτᾶται καὶ ἡ μοναχικὴ ιδιότης. Ἐπομένως, ὁ Ὁσιος θεωρεῖ τὸ Ρασοφόρο ἀνώτερο τοῦ ἀπλοῦ Δοκίμου καὶ δὲν τοῦ ἀναγνωρίζει δικαίωμα ἀναχωρήσεως ἀπὸ τὴ Μονὴ καὶ ἐπιστροφῆς του στὸν κόσμος, δημιουργώντας ἔτσι, ἓνα πρωτόγνωρο γιὰ τὸ Κανονικὸ καὶ τὸ Ἐκκλησιαστικὸ Δίκαιο μόρφωμα. Καταληκτικῶς, κατὰ τὸν Ὁσιο Νικόδημο, ἡ ρασοφορία δημιουργεῖ κανονικὴ δέσμευση στὸ Ρασοφόρο νὰ προχωρήσει στὴν πρόσκτηση τῆς μοναχικῆς ιδιότητος διὰ τῆς τελέσεως τῆς Ἀκολουθίας τουλάχιστον τοῦ Μικροῦ Σχήματος.

5. Ἡ γνώμη τοῦ Βαλσαμῶνος

Γεγονὸς εἶναι ὅτι γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς ἀπόψεώς του αὐτῆς ὁ Ὁσιος Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης στηρίζεται σὲ γνώμη τοῦ Βαλσαμῶνος, γνωστοῦ καὶ δόκιμου ἐρημνευτῆ κανόνων καὶ διαπρεποῦς νομομαθοῦς, ἡ ὁποία γνώμη³³

τὸ περιεχόμενό του ἀφορᾷ στὴ δυνατότητα τοῦ καθενός, ὁ ὁποῖος τὸ ἐπιθυμεῖ, νὰ ἀποκτήσει τὴ μοναχικὴ ιδιότητα, ἀσχέτως προτέρου βίου καὶ ἁμαρτημάτων στὰ ὁποῖα εἶχε κατὰ τὸ παρελθὸν ὑποπέσει. Βάσει τοῦ κανόνος αὐτοῦ ἀποδεικνύεται ὅτι δὲν ὑπάρχουν κωλύματα γιὰ τὴν πρόσκτηση τῆς μοναχικῆς ιδιότητος παρόμοια μὲ αὐτὰ τῆς Ἱερωσύνης, ἀλλὰ ἐξετάζεται μόνον ἡ διάθεση τοῦ προσερχομένου σὲ κάποια Μονὴ καὶ ἡ δυνατότητά του νὰ συμμορφωθεῖ μὲ τὶς μοναχικὰς ἐπαγγελίες. Πάντως πούθενά στὸν κανόνα αὐτὸ δὲ γίνεται λόγος γιὰ διάκριση τῶν Σχημάτων σὲ Μικρὸ ἢ Μεγάλον, πολλῶ δὲ μάλλον γιὰ πρόσκτηση τῆς μοναχικῆς ιδιότητος μὲ τὴν τέλεση τῆς Ἀκολουθίας τῆς ρασοφορίας.

33. Ἡ γνώμη τοῦ Βαλσαμῶνα ἔχει ὡς ἑξῆς: «Τινῶν γάρ εἰσελθόντων εἰς μοναστήρια, καὶ ρασοφορησάντων, ἴσως καὶ μετὰ τρισαγίου ἐν ναῷ, καὶ μετονομασθέντων, καὶ ἀπλῶς κατὰ

του αναπτύσσεται κατά την ἐρμηνεία τοῦ Ε' κανόνος³⁴ τῆς Πρωτοδευτέρας Συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως (861 μ.Χ.).

μοναχοὺς ἀναστρεφομένων ἐντός τε καὶ ἐκτός τῆς μονῆς· πρὸ δὲ τοῦ τελειωθῆναι διὰ τῆς μοναχικῆς ἀποκάρσεως, μετασχηματισθέντων, καὶ εἰς κοσμικὴν ὑποστρεψάντων διαγωγὴν, ἔστι δ' ὅτε καὶ νομίμως γυναικὶ συζευχθέντων, εἰπὼν τινες, μηδὲν αὐτοὺς ἀπεικὸς ποιῆσαι, ἀλλ' ἔχειν ἐπ' ἀδείας, ἐντός τῆς κανονικῆς τριετίας, πρὸ τῆς ἀποκάρσεως δηλαδή, ἐξέρχεσθαι τῆς μονῆς ἀπροκριματίστως, καὶ ἀποτίθεσθαι μὲν τὰ μοναχικὰ ἄμφια, λαϊκὰ δὲ ἐνδύεσθαι· ὅτι καὶ ὁ κανὼν περὶ τῶν ἀποκειρομένων πρὸ τῆς τριετίας θεσπίζει, οὐ μὴν περὶ τῶν δοκιμαζομένων, καὶ ἐπὶ ὄντων ῥασοφόρων. Ἐτεροὶ δὲ εἰπον, ὡς ὁ κανὼν μὲν μοναχικὸν σχῆμα καλεῖ τὴν ἀποκαρσιν· οὐ διορίζεται δὲ τὴν δοκιμὴν γίνεσθαι μετὰ μοναχικῶν, καὶ ῥίπτειν ταῦτα, καὶ κοσμικὰ ἐνδύεσθαι καὶ ἀναχωρεῖν· τῷ τοι καὶ ἀναφαίνεται ὀφείλειν τὸν δοκιμαζόμενον μετὰ λαϊκῶν ἁμφίων δοκιμάζεσθαι· ὁ γὰρ ἅπαξ τὰ μοναχικὰ ἐνδυσάμενος, οὐ παραχωρηθήσεται, χθὲς μὲν κατὰ μοναχοὺς ἐπὶ ἀγορᾷ ἀναστρέφεσθαι, σήμερον δὲ κατὰ λαϊκοὺς θεατριζεσθαι, καὶ οἶον ἐμπαίζειν, κατὰ σκηنيκούς, τὸ ἅγιον σχῆμα· μᾶλλον μὲν οὖν ἀναγκασθήσεται καὶ ἄκων ἀποκαρῆναι. Λέγοντες δὲ ταῦτα, κατεσκεύαζον τὸν λόγον αὐτῶν ἀπὸ τοῦ γ' κεφ. τοῦ ια' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος λέγοντες περὶ τὰς ἀρχὰς οὕτως· Ἡ δὲ ιγ' διάτ. τοῦ α' τίτλου τῶν νεαρῶν φησιν, ὅτι οἱ παραγγέλλοντες εἰς μονήρη βίον, εἴτε ἐλευθέροι, εἴτε δούλοι, πρότερον τριετίαν προσκαρτερεῖτωσαν, κουρῶ τε καὶ ἐσθῆτι χρώμενοι τῶν λαϊκῶν, καὶ τὰς Γραφὰς μανθάνοντες, καὶ τὴν τύχην αὐτῶν ὁμολογοῦντες, καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ θέλειν μονάσαι, μήποτε πονηρὰ ἔστι, καὶ νουθετεῖσθωσαν. Καὶ εἰ προσκαρτερήσουσι τὴν τριετίαν, καὶ ἄξιοι φανῶσι τοῦ μονᾶσαι, τότε κείρεσθωσαν· καὶ ἤθελον ἐκ ταύτης τῆς νεαρᾶς, οὕσης Ἰουστινιανείου, τὴν δοκιμὴν γίνεσθαι μετὰ λαϊκῶν ἁμφίων. Προσετίθουν δὲ ὡς ἐπὶ τὸ ιγ' κεφ. τοῦ α' τίτλου τοῦ δ' βιβλίου τῶν βασιλικῶν, ὅπερ ἐστὶ κεφ. ξδ' τῆς ρκγ' Ἰουστινιανείου νεαρᾶς, διορίζεται τοὺς τολμήσαντας μμῆσασθαι σχῆμα μοναχοῦ, ἢ ἀσκητίας, καὶ κατὰ σκηنيκούς ἐμπαίζειν τοῦτο οἰωδῆτινι τῷ τρόπῳ, σωματικῶς τιμωρεῖσθαι, καὶ ἐξορίζεσθαι· πολλῶ δὲ πλέον κολασθήσεται ὁ ἐπαγγειλάμενος μοναδικὴν διαγωγὴν, καὶ εἰς μοναστήριον ἀπελθὼν, καὶ μοναχικὴν ἐσθῆτα περιβαλλόμενος, ἐὰν ὕστερον ἀνερυθριάστως εἰς λαϊκοὺς μετασχηματισθῇ. Ἄλλοι δὲ εἰπον, ὡς οἱ ῥασοφορήσαντες μετὰ τρισαγίου, οὐ παραχωρηθήσονται μετασχηματισθῆναι εἰς λαϊκοὺς· οἱ δὲ χωρὶς τούτου μετασχηματισθέντες, ἀδιοστάκτως ἐντός τῆς τριετίας, τῶν μὲν μοναχικῶν ἁμφίων σχολὴν καταψηφίσονται, ἐνδυθήσονται δὲ λαϊκὰ· ὅτι καὶ γυναῖκες πενθοῦσαι τοὺς ἀποβεβιωκότας ἄνδρας αὐτῶν, μελανειμονοῦσιν ἐπὶ καιρὸν, καὶ ἀκινδύνως αὐθις τὰ κοσμικὰ περιτίθενται· καὶ αὐτοὶ μὲν ταῦτα. Τοῖς πλείοσι δὲ καὶ εὐλαβεστέροις, οὐ δοκεῖ τὸ ἔχειν ἐπ' ἀδείας τὸν εἰσελθόντα εἰς μοναστήριον, καὶ, ὡς ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, μελανειμονήσαντα, καὶ κατὰ μοναχοὺς διατρίβοντα, μετασχηματισθῆναι εἰς λαϊκοὺς (sic)· ἔξῃν γάρ, φασίν, αὐτῷ, μετὰ λαϊκῶν ἐσθῆτων δοκιμασθῆναι κατὰ τὸν τριετίας καιρὸν. Ἐπεὶ δὲ μοναχικὰ ἐνεδύσατο, ἀναγκασθήσεται περατῶσαι τὴν οἰκειάν πρόθεσιν· εἰ δὲ πρὸς τοῦτο ἀποδυσπετήσει, τιμωρηθήσεται, καθὼς ὁ νόμος φησιν ἐν τῷ α' τίτλῳ τοῦ δ' βιβλίου.». Τὸ κείμενο αὐτὸ τοῦ Βαλσαμῶνος, ὡς τμήμα εὐρύτερης πραγματείας του περὶ μοναχισμοῦ, βρίσκεται στὸ *Σύνταγμα τῶν Θεῶν καὶ Ἱερῶν Κανόνων* τῶν Γ.Α. Ράλλη - Μ. Ποτλῆ, τ. β', Ἀθήνησι 1852, ἐκδ. Γρηγόρη, 1966 καὶ 1996 (Φῶτοτυπικὴ Ἀνατύπωσις), σ. 664-667 (ἐφ' ἐξῆς, Ράλλη-Ποτλῆ, *Σύνταγμα*).

34. Τὸ κείμενο τοῦ κανόνος αὐτοῦ ἔχει ὡς ἐξῆς: «Γὰς ἀκρίτους καὶ ἀδοκιμάστους ἀποταγὰς ἐπὶ πολὺ τὴν μοναχικὴν εὐταξίαν λυμαιομένης εὐρίσκομεν· προπετῶς τινὲς γάρ εἰς τὸν

Κατ' ἄρχὴν πρέπει νὰ παρατηρηθεῖ ὅτι ὁ Βαλσαμῶν εἶναι διστακτικὸς στὴ διατύπωση τῆς γνώμης του κι αὐτὸ προκύπτει ἀπὸ τὴν παράθεσή της ὡς γνώμης ἄλλων ἀνωνύμων συγχρόνων του³⁵. Ἡ ἐπιφύλαξή του αὐτὴ ὀφεί-

μονήρη βίον ἑαυτοὺς ἐπιδίδοντας, καὶ πρὸς τὸ τραχὺ καὶ ἐπίπονον κατολιγωροῦντες τῆς ἀσκήσεως, ἐπὶ τὸν φιλόσαρκον καὶ ἡδονικὸν βίον, ἀθλίως πάλιν ἐπαναστρέφουσιν. Ὡρυσεν οὖν διὰ τοῦτο ἡ ἁγία σύνοδος, μηδένα τοῦ μοναχικοῦ καταξιοῦσθαι σχήματος, πρὶν ἂν ὁ τῆς τριετίας χρόνος εἰς πείραν αὐτοῖς ἀφθεῖς, δοκίμους αὐτοὺς καὶ ἀξιους τῆς τηλικαύτης βιοτῆς παραστήσῃ. Καὶ τοῦτο κρατεῖν παντὶ τρόπῳ παρεκελεύσατο, πλὴν εἰ μήπω τις βαρεῖα προσπεσούσα νόσος, τὸν χρόνον ἀναγκάσῃ συσταλῆναι τῆς δοκιμασίας· ἢ εἰ μήπω τις εἴη ἀνὴρ εὐλαβῆς, καὶ τὸν μοναχικὸν βίον ἐν τῷ κοσμικῷ διανύων σχήματι· ἐπὶ γὰρ τοῦ τοιοῦτου ἀνδρὸς εἰς ἀπόπειραν παντελῆ καὶ ὁ ἐξαμηνιαίος ἐξαρκέσει χρόνος. Εἰ δέ τις παρὰ ταῦτα διαπράττειται, τὸν μὲν ἡγούμενον τῆς ἡγουμενείας ἐκπίπτοντα, παιδεῖαν τῆς ἀταξίας, τὴν ἐν ὑποταγῇ διαγωγὴν ἐφευρίσκειν· τὸν δὲ μονάσαντα, ἐν ἑτέρᾳ μονῇ τὴν μοναχικὴν ἀκριβείαν φυλαττοῦσιν, παραδίδοσθαι». Βλ. Ράλλη-Ποτλῆ, *Σύνταγμα*, τ. β', σ. 662 καὶ 663. Κριτικὴ ἔκδοσις τοῦ κειμένου τοῦ κανόνος, βλ. στὸ Periclé-Pierre Joannou, *Discipline Generale Antique*, (IVe-IXe s.), Tipografia Italo-Orientale «S. Nilo» - Grattaferata (Roma), 1962, σ. 455. Παρατηρητέον ὅτι καὶ ὁ κανόνας αὐτὸς δὲν ἀναφέρεται στὴ διάκριση τοῦ Σχήματος σὲ Μικρὸ καὶ Μεγάλον, οὔτε καν κάνει λόγο γιὰ Ρασοφόρους καὶ τὴν πρόσκτηση ἀπὸ αὐτοὺς τῆς μοναχικῆς ιδιότητος· τὸ περιεχόμενόν του ἀφορᾷ στὶς βιαστικὰς κουρὲς καὶ τὴν ἀνεξέταστη συναρίθμηση πολλῶν προσερχομένων σὲ Μονές, χωρὶς νὰ τηρεῖται ὁ καθορισμένος χρόνος δοκιμασίας, ὁ ὁποῖος εἶναι μία τριετία. Ὁ ἴδιος κανόνας ὁμως, προβλέπει ἐξαίρεση ἀπὸ τὴν τριετὴ δοκιμασία γιὰ ὅσους ζοῦσαν μοναχικὴ ζωὴ στὸν κόσμον, οἱ ὁποῖοι πάντως πρέπει νὰ δοκιμαστοῦν ἐπὶ ἑξάμηνον. Ἐπίσης, σὲ περίπτωσι κατὰ τὴν ὁποία κάποιος κινδυνεύει νὰ πεθάνει καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ λάβει τὸ Μοναχικὸ Σχῆμα, μπορεῖ ὁ Ἡγούμενος τῆς Μονῆς νὰ τὸν κείρῃ Μοναχό, ἀσχέτως χρόνου δοκιμῆς. Τέλος, ὁ κανόνας προβλέπει ποινὴ ἐκπτώσεως ἀπὸ τὸ ἀξίωμα γιὰ ὅποιον Ἡγούμενον παραβεῖ τὰ ἀνωτέρω προβλεπόμενα περὶ χρόνου δοκιμασίας πρὶν τὴν κουρά.

35. «Εἶπον τινὲς ... Ἕτεροι εἶπον ... Ἄλλοι δὲ εἶπον ...». Βλ. Ράλλη-Ποτλῆ, *Σύνταγμα*, τ. β', σ. 664-667. Ἐρευνητέον τὸ κατὰ πόσον τὸ ἀνωτέρω ἀπόσπασμα ἀποτελεῖ πράγματι γνώμη τοῦ Βαλσαμῶνος, ἢ πόσο σωστῇ θεωροῦνταν ἀπὸ τοὺς συγχρόνους του ἡ γνώμη αὐτή, μὴς ποὺ κατὰ τὸν Ἐπίσκοπο Κίτρου Ἰωάννη (σύγχρονον τοῦ Βαλσαμῶνος): «Ὁ ἱερὸς οὗτος ἀνὴρ, ὁ Ἀντιοχείας, τριβῶν μὲν ἦν ἀκριβὲς τῶν νομικῶν καὶ κανονικῶν νομοθετημάτων, καὶ παρὰ πᾶσιν ἐν τούτοις περιεσπόμενος. Τὰ μὲν τοι συγγράμματα τούτου, ὅσα πρὸς κανονικά καὶ νομικά λήμματα ἐξηγέθησαν, οὐκ ἐς τὸ πᾶν ἀκριβείας ἐχόμενα καταφαίνονται, τὸ παραδόξον· ἀλλ' ὥσπερανεῖ ἐκ λήθης μάλιστα καὶ παροράσεως προΐοντα, καὶ πού καὶ ἐφ' ἑαυτὰ μεριζόμενα· καὶ οὐκ ἂν τις, ἐφιστῶν τούτοις, οὐκ ἀπορήσειεν, εὐρίσκων τῇ ἐκείνου ἀκριβείᾳ τὰ ἑαυτοῦ συγγράμματα μὴ συντρέχοντα. (...) Λαίπεται οὖν εἰπεῖν ἡμᾶς κατὰ λόγον εἰκότα, ὡς τὰ εἰρημένα συγγράμματα ἐκείνον ἀναγινώσκειν χρεῶν, τὸν ἀκριβῶς τὸ πολυσχιδὲς τῆς νομικῆς ἐπιστάμενον, καὶ ἐπιστημόνως τοῖς πολυειδέσι ἐλίξεσι τῶν κανονικῶν ἐγγυημασάμενον περιλήψεων· ὁ τοιοῦτος ἀκριβῶς εἴσεται τό, τε ἀνεπιλήπτως, καὶ τὸ μὴ ὡσαύτως ἐν τούτοις γραφῆναι φαινόμενον· τὸν γε μὴν μὴ τοιαύτην αὐχούντα πείραν, μηδαμῶς αὐτοῖς ὀμιλεῖν, ἵνα μὴ κατὰ τοὺς ἀπειροτέρους τῶν ἐμπολούντων, κατ' ἴσον, τοῖς χρυσοῖς καὶ ἀργυροῖς, καὶ τὰ χρυσοειδῆ καὶ ἀργυροειδῆ, καὶ τὰ ὑπόχαλκα, καὶ καττιτέρινα ἐμπολῶν, τὴν ζημίαν καὶ εἰς αὐτὸ τὸ κεφάλαιον ὑποστῇ.», βλ. Ράλλη-Ποτλῆ, *Σύνταγμα*, τ. ε', σ. 418-419.

λεται στο γεγονός της δημιουργίας μιᾶς πραγματικῆς καταστάσεως στήν Ἐκκλησία, αὐτῆς τῆς ὑπάρξεως Ρασοφόρων, τῇ στιγμῇ κατὰ τὴν ὁποία δὲν ὑφίσταται σχετικὸς κανόνας, ὁ ὁποῖος νὰ διασαφηνίζει τὸ καθεστὼς τὸ ὁποῖο πρέπει νὰ τοὺς διέπει. Τὸ γεγονός ἐξάλλου, ὅτι ὁ Βαλσαμῶν παραθέτει τὴν ἄποψή του στὸ συγκεκριμένο κανόνα περὶ χρόνου δοκιμασίας κι ὄχι κάπου ἄλλου, συναρτᾷ τὸ ὅλο πρόβλημα μὲ τὶς βεβιασμένες Κουρὲς καὶ τὴν ἐπιθυμία πολλῶν Ἑγουμένων νὰ βρεθεῖ πρῶτος τρόπος δεσμεύσεως τῶν προσερχομένων, χωρὶς νὰ δημιουργεῖται τουλάχιστον λεκτικὴ ἀντίθεση μὲ τὸ γράμμα τῶν Ἱερῶν Κανόνων, οἱ ὁποῖοι ἀπαιτοῦν τριετὴ δοκιμασία τοῦ προσερχομένου νὰ μονάσει. Ἐνδεικτικὸ εἶναι καὶ τὸ γεγονός ὅτι οἱ δύο ἄλλοι ἐρμηνευτὲς τοῦ ἰδίου κανόνα, ὁ Ἰωάννης Ζωναρᾶς³⁶ καὶ ὁ Ἀλέξιος Ἀριστηνός³⁷, δὲν ἀναφέρουν τίποτε σχετικὸ μὲ τὸ θέμα μας στὶς ἐρμηνεῖες τους, περιοριζόμενοι στὴ γραμματικὴ ἀνάπτυξη τοῦ νοήματος τοῦ κανόνα.

Προχωρώντας πρέπει νὰ σημειώσουμε ὅτι τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Βαλσαμῶνος γιὰ τὴ συνεσκιασμένη διατύπωση τῆς ἀπόψεώς του ὅτι διὰ τῆς Ρασοφορίας δὲν ἀποκτᾶται ἡ μοναχικὴ ιδιότης, ὑφίσταται ὅμως, ἠθικὴ δέσμευση τοῦ Ρασοφόρου ἅψ' ἑνὸς μὲν νὰ διαβιοῖ σάν Μοναχός, ἅψ' ἑτέρου δὲ ὑποχρεωτικῶς σὲ κατάλληλο καιρὸ νὰ καρεῖ καὶ νὰ λάβει Σχήμα, εἶναι τὰ ἑξῆς: 1. Ἡ περιβολὴ ράσου, 2. Ἡ ἀλλαγὴ τοῦ ὀνόματος, 3. Ἡ μοναχικὴ «ἀναστροφή» ἐντὸς καὶ ἐκτὸς Μονῆς, ἡ ὁποία δημιουργεῖ στοὺς λοιποὺς, ἰδίως στοὺς λαϊκοὺς, τὴν ἐντύπωση ὅτι ἔχουν νὰ κάνουν μὲ κανονικὸ Μοναχό, καὶ 4. Τὸ ἀπρεπές τοῦ νὰ ἐμφανίζεται κάποιος πότε μὲ μοναχικὰ ἐνδύματα, πότε μὲ λαϊκὰ καὶ ὁ σχετικὸς σκανδαλισμὸς ὁ ὁποῖος ἐπέρχεται, ἐν ὅσῃ καὶ τῆς ἀνωτέρω δημιουργουμένης ἐντυπώσεως.

Ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡ προσπάθεια τοῦ Βαλσαμῶνος νὰ παραλληλίσει τὴν ἔνδυση τοῦ ράσου ἀπὸ Ρασοφόρο καὶ τὴν ἐν συνεχείᾳ ἀποβολή του, μὲ τὸ ποινικὸ ἀδίκημα τοῦ ἐμπαιγμοῦ τοῦ Μοναχικοῦ Σχήματος³⁸, ἰδίως ἀπὸ ἡθοποιοὺς ἐπὶ σκηνῆς. Ἡ προσπάθεια αὕτη γίνεται προ-

36. Ἡ ἐρμηνεία του στὸν Ε' κανόνα τῆς Δευτερόπρωτης Συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως βρῖσκεται στὸ Ράλλη-Ποτλῆ, *Σύνταγμα*, τ. β', σ. 663 καὶ 664.

37. Ἡ ἐρμηνεία του στὸν Ε' κανόνα τῆς Δευτερόπρωτης Συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως βρῖσκεται στὸ Ράλλη-Ποτλῆ, *Σύνταγμα*, τ. β', σ. 667.

38. Γιὰ τὸ ποινικὸ αὐτὸ ἀδίκημα, ὁ ἴδιος ὁ Βαλσαμῶν παραπέμπει στὸ γ' κεφάλαιο, τοῦ α' τίτλου, τοῦ δ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, τοῦ Αἰτοκράτορος Λεόντος Στ' τοῦ Σοφοῦ, ὅπου ἔχει ἐνωματωθεῖ ἡ παλαιότερη διάταξη τοῦ ξδ' κεφαλαίου τῆς ρκ' Νεαρᾶς τοῦ Αἰτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ. Τὸ κείμενο τῶν ἀνωτέρω διατάξεων μπορεῖ πλέον νὰ εὑρεθεῖ ὡς πρὸς τὶς Νεαρές, στὴν κριτικὴ ἔκδοση τῶν R. Schöll - W. Kroll, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸν τρίτο τόμο στὴν ἔκδοση Th. Mommsen - P. Krüger, *Corpus Iuris Civilis*. Berlin 1895 (τελευταία ἀνατύπωση, 12η:

κειμένου νὰ εὐρεθεῖ ἔστω ἓνα ἐλάχιστο νομικὸ ἔρεισμα γιὰ τὴν ἀποτροπὴ τοῦ Ρασοφόρου νὰ ἀποβάλλει τὸ ράσο καὶ νὰ ἀποχωρήσει ἀπὸ τὴ Μονὴ ἐπιστρέφοντας στὸν κόσμον. Ὅμως, ὁ ἴδιος ὁ Βαλσαμῶν καταλαβαίνοντας τὴν ἀδυναμία στοιχειοθετήσεως ποινικοῦ ἀδίκου βάσει τῆς διατάξεως αὐτῆς, τὴν ἀφήνει ἀσχολίαστη καὶ χωρὶς περαιτέρω ἀνάπτυξη, διότι πράγματι δὲν πληροῦται ἡ ὑποκειμενικὴ ὑπόσταση τοῦ ἀδικήματος τῆς προσβολῆς τοῦ Μοναχικοῦ Σχήματος διὰ τῆς ἀποβολῆς τοῦ ράσου ἀπὸ τὸ Ρασοφόρο, ἰδίως ἐν ὧσι τοῦ γεγονότος ὅτι δὲν ὑπάρχει ἡ ἀντίστοιχη πρόθεση, ἡ ὁποία ὑπάρχει φερ' εἰπεῖν στὸν ἠθοποιό, ὁ ὁποῖος περιβάλλεται τὸ ράσο, ὅχι γιὰ νὰ καταταγεῖ στὴ χορεία τῶν Κληρικῶν ἢ τῶν Μοναχῶν, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἀναπαράστησι ἢ καὶ νὰ ἐμπαίξει, πρόθεση ἡ ὁποία ἐπιφέρει τὸ ποινικῶς κολάσιμο κατὰ τὶς ἀνωτέρω παλαιᾶς διατάξεις.

Ἐντύπωση ἐπίσης, προκαλεῖ ἡ προσπάθεια τοῦ Βαλσαμῶνος νὰ εἰσαγάγει διάκριση μεταξὺ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ρασοφόρησαν «μετὰ τρισαγίου» καὶ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ρασοφόρησαν «ἄνευ τρισαγίου». Ἔτσι, θεωρεῖ ὅτι οἱ δεῦτεροι μποροῦν ἀκωλύτως νὰ ἀποβάλουν τὸ ράσο καὶ νὰ ἀναχωρήσουν ἀπὸ τὴ Μονή, ἐνῶ οἱ πρῶτοι εἶναι πλέον δεσμευμένοι νὰ παραμείνουν ἐντὸς Μονῆς καὶ νὰ προχωρήσουν ἐν καιρῷ στὴν ἀνάληψη τοῦ Μοναχικοῦ Σχήματος. Ἡ διάκριση αὕτη, πέραν τοῦ ὅτι λειτουργιολογικῶς προδίδει τὴ μὴ παγίωση τῆς Ἀκολουθίας εἰς ἀρχαῖον Ρασοφοροῦντα τὴν ἐποχὴ τοῦ Βαλσαμῶνος, δημιουργεῖ εὐλογες ἀπορίες γιὰ τὸ πρακτικὸ τῆς ὑποστάσεώς της, ἰδίως λόγῳ τῆς ἀνελλιπούς χρήσεως τοῦ τρισαγίου στὴν κάθε Ἀκολουθία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἔτσι, δὲ νομίζουμε ὅτι πρέπει νὰ ληφθεῖ σοβαρῶς ὑπ' ὄψη.

Τέλος, ὀφείλουμε νὰ ἀναγνωρίσουμε τὴν ἐντιμότητα τοῦ Βαλσαμῶνος, ὁ ὁποῖος στὸ ἀνωτέρω παρατεθὲν κείμενο συμπεριλαμβάνει δύο ἐπιχειρήματα ἐναντίον τῆς ἀπόψεώς του. Τὸ πρῶτο καὶ ἀσθενέστερο εἶναι ἡ

Hildesheim 1993), ὡς πρὸς τὰ *Βασιλικά*, στὴν κριτικὴ ἔκδοση τοῦ κειμένου τῶν Βασιλικῶν, ἡ ὁποία πραγματοποιήθηκε ἀπὸ τὴν ἐρευνητικὴ ομάδα τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Groningen Ὁλλανδίας ὑπὸ τὸν τίτλο *Basilicorum libri LX*, Series A: Textus, Series B: Scholia, ὑπὸ H. J. Scheltema / D. Holwerda / N. van der Wal, Groningen 1953-1988, σὲ δεκαεπτὰ τόμους, μὲ πλήρεις εὐρετηριακοὺς πίνακες καὶ ὅλα τὰ σωζόμενα σχόλια. Περιστὸ νὰ σημειωθεῖ ὅτι ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ ἰσχύοντος Ποινικοῦ Κώδικα, οἱ ἀνωτέρω διατάξεις ἔχουν καταργηθεῖ, ἐπομένως δὲν ὑπάρχει σήμερα σχετικὸ ποινικὸ ἀδίκημα ρητῶς προβλεπόμενο. Αὐτὸ ὅμως, δὲ σημαίνει ὅτι ἡ προσβολὴ τοῦ Μοναχικοῦ Σχήματος στίς ἡμέρες μας μένει ἀτιμώρητη. Ἀνάλογα μὲ τὰ πραγματικὰ περιστατικά, μπορεῖ νὰ πληρωθεῖ ἡ ἀντικειμενικὴ ὑπόσταση τοῦ ἐγκλήματος τῆς καθυβρίσεως τῆς ἐπικρατοῦσας στὴν Ἑλλάδα θρησκείας (ἄρθρο 199 Π.Κ.)· βλ. Γεωργίου Πουλή, *Θρησκευτικὸ Ποινικὸ Δίκαιο*, ἔκδ. Ἄντ. Σάκκουλα, Ἀθήνα-Κομοτηνὴ 1996.

παράθεση του ἐθίμου τῶν πενθούντων γυναικῶν νά «μελανειμονοῦν πρὸς καιρόν», δηλαδή κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ «πενθίμου ἐνιαυτοῦ» νά φοροῦν μαῦρα, τὰ ὁποῖα λόγῳ τῆς κατασκευῆς τῶν ἐνδυμάτων τῆς ἐποχῆς, προσομοίαζαν μὲ ράσα μοναζουσῶν. Παραδέχεται λοιπόν, ὁ Βαλσαμῶν ὅτι μετὰ τὴν πάροδο τῆς περιόδου τοῦ πένθους οἱ γυναῖκες ἀπέβαλλαν τὰ μαῦρα ροῦχα καὶ δὲν ὑποχρεοῦνταν στὴ μέχρι τέλους τῆς ζωῆς τους ἐνδυση μὲ αὐτὰ λόγῳ τοῦ ὅτι μὲ τὴ μελανοφορία τους εἶχαν ἤθθεν δημιουργήσει ἐντύπωση ἀποκτήσεως τῆς μοναχικῆς ιδιότητος.

Τὸ δευτέρου ἐπιχείρημα, τὸ ὁποῖο ἡ ἐντιμότητα τοῦ Βαλσαμῶνος παρὰθετεῖ, εἶναι ἡ διαπίστωση ὅτι οἱ Ἱεροὶ Κανόνες προβλέπουν τριετὴ δοκιμασία, κατὰ τὴν ὁποία ὁ ὑποψήφιος πρέπει νά φέρει λαϊκὰ ἐνδύματα· μετὰ δὲ τὴν πάροδο τῆς τριετίας προβλέπεται ἡ πρόσληψη τῆς μοναχικῆς ιδιότητος διὰ τῆς Κουρᾶς, δηλαδή διὰ τῆς ἀναλήψεως τουλάχιστον τοῦ Μικροῦ Σχήματος, χωρὶς νά παρεμβάλεται κάποιο ἄλλο ἐνδιάμεσο στάδιο. Ἔτσι, παραδέχεται καὶ ὁ Βαλσαμῶν ὅτι ὄντως οἱ κανόνες ἀγνοοῦν τὴν ιδιότητα τοῦ Ρασοφόρου καὶ συνεπῶς δὲν προβλέπουν κάτι δεσμευτικὸ γι' αὐτόν.

Καταληκτικῶς καὶ ὁ Βαλσαμῶν δὲν μπορεῖ νά στηρίξει νομικῶς ἢ κανονικῶς τὴν ιδιότητα τοῦ Ρασοφόρου καὶ τίς ὑποχρεώσεις πού ἀπορρέουν ἀπὸ αὐτήν· ἀναγκάζεται δὲ νά καταφύγει σὲ ἡθικὰ ἐπιχειρήματα προκειμένου νά στηρίξει τὴ συνεσκιασμένως διατυπωμένη γνώμη του ὅτι ὁ Ρασοφόρος δὲν εἶναι μὲν Μοναχός, ἔχει ὅμως, ὑποχρέωση παραμονῆς στὴ Μονὴ μέχρι τελέσεως τῆς Κουρᾶς καί, δι' αὐτῆς, ἀποκτήσεως τῆς μοναχικῆς ιδιότητος.

6. Ἡ γνώμη τοῦ Π. Παναγιωτάκου

Στὰ νεώτερα χρόνια, τὴν ἀποψη ὅτι ὁ Ρασοφόρος ἔχει τὴν μοναχικὴ ιδιότητα, ὑποστήριξε ἀναφανδὸν ὁ Π. Παναγιωτάκος³⁹. Ἡ ἀπολυτότητα αὐτὴ στὴ γνώμη του, ὀφείλεται καὶ στὸ γεγονός ὅτι ἐπὶ σειρὰ ἐτῶν εἶχε χρηματίσει Πολιτικὸς Διοικητὴς τοῦ Ἀγίου Ὁρους καὶ εἶχε συναναστραφεῖ πολλὰς ἀπὸ τίς μεγάλες Ἀγιορεῖτικες μορφές τῶν μέσων τοῦ περασμένου (20ου) αἰῶνα.

39. Ἀναλυτικῶς τὴν ἀποψη τοῦ Π. Παναγιωτάκου, βλ. στὸ μνημειώδες ἔργο του Σύστημα τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου, τ. 4, *Δίκαιο τῶν Μοναχῶν*, ἐν Ἀθήναις 1957, σ. 96-103· προσφάτως (1999) τόσο ὁ τρίτος τόμος («τὸ Ποινικὸν Δίκαιον τῆς Ἐκκλησίας»), ὅσο καὶ ὁ τέταρτος («Δίκαιο τῶν Μοναχῶν») ἀνατυπώθηκαν ἀπὸ τίς ἐκδόσεις Π. Πουρναρᾶ (Θεσσαλονίκη) ὑπὸ τὴν ἐπιμέλεια καὶ μὲ προλεγόμενα τοῦ Γεωργίου Α. Πουλῆ, Δρ Νομικῆς - Δρ Θεολογίας, Καθηγητοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου στὴ Νομικὴ Σχολὴ τοῦ Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης.

Ἡ ἐκ τοῦ σύνεγγυς λοιπόν, παρακολούθηση τοῦ Ἀγιορείτικου Τυπικοῦ καὶ ὁ ἐντυπωσιασμός, τὸν ὁποῖον εὐλόγως αὐτὸ προκαλεῖ, παρέσυραν τὸν Π. Παναγιωτάκο στὴν υἱοθέτηση ἀπόψεων, οἱ ὁποῖες δὲν στηρίζονται σὲ νομοκανονικά δεδομένα, ἀλλὰ ἀποτελοῦν ἴσως μακραίωνη, τοπικὴ πρακτικὴ στὸ συγκεκριμένο χώρῳ τοῦ Ἀγιωνύμου Ὁρους.

Ἔτσι, ἐνῶ ἀνωτέρω καταφάνηκε ὅτι τόσο ὁ Ὁσιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης, ὅσο καὶ ὁ Βαλσαμών, διστάζουν νὰ δηλώσουν ἀπεριφράστως ὅτι ὁ Ρασοφόρος εἶναι Μοναχός, ἀναγνωρίζοντάς του μόνον ὑποχρέωση γιὰ παραμονὴ στὴ Μονὴ μέχρι τὴν τέλεση τῆς μοναχικῆς Κουρᾶς, ὁ Π. Παναγιωτάκος προχωρᾷ ἀκόμη παραπέρα δηλώνοντας σαφῶς καὶ κατηγορηματικῶς ὅτι ὁ Ρασοφόρος ἔχει τὴ μοναχικὴ ιδιότητα⁴⁰.

Τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Π. Παναγιωτάκου⁴¹ γιὰ τὴν πρόσκτηση τῆς μοναχικῆς ιδιότητος ἀπὸ τὸ Ρασοφόρο εἶναι τὰ ἑξῆς: 1. Ἡ *τριχοκουρία*, 2. Ἡ *σιωπηρὴ συγκατάθεση* τοῦ Ρασοφόρου κατὰ τὴν τέλεση τῆς σχετικῆς Ἐκκλη-

40. «Ὁ Ῥασοφόρος ..., προσκτᾶται τὴν Μοναχικὴν Ἰδιότητα ἐν εἰδικῇ ἐκκλησιαστικῇ τελετῇ ..., γινόμενος τακτικὸν καὶ μόνιμον μέλος τῆς Μοναχικῆς Ἀδελφότητος τῆς Ἱ. Μονῆς.», Π. Παναγιωτάκου, ὁ.π. σ. 97· «Αἱ ἐκ τῆς Μοναχικῆς Ὁμολογίας ἀνατέλλουσαι νομοκανονικαὶ συνέπειαι ἐπιφέρουσι τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα, ἅτινα συνεπάγεται ἡ εἰς τέλειον Μοναχὸν κατάστασις. Τοῦτο, διότι καὶ ὧδε πρόκειται περὶ προσκτῆσεως τῆς Μοναχικῆς Ἰδιότητος κανονικῶς καὶ τελείως, δοθέντος ὅτι ὁ Ῥασοφόρος ἡ ἀρχάριος Μοναχός κατὰ τὴν λαμβάνουσαν χώραν, κατὰ τὸν χρόνον τῆς χειροθεσίας αὐτοῦ, ἐκκλησιαστικὴν τελετὴν, εἰς ἣν προσέρχεται μετὰ πλήρη καὶ κανονικὴν δοκιμασίαν ὑπὸ τὰ Μοναχικὰ καθεστῶτα, σιωπηρῶς παρέχει τὴν συγκατάθεσιν αὐτοῦ εἰς τὸ περιεχόμενον τῆς Μοναχικῆς Ὁμολογίας, περὶ τῆς ὁποίας, εἰ καὶ συνοπτικῶς, διαλαμβάνει ἡ ἀναγνωσθεμένη χάριν αὐτοῦ εὐχὴ (τρισάγιον, εὐλογία, ῥασοεὐχὴ), καὶ ὑφίσταται, ὡς καὶ οἱ τῶν ἐτέρων δύο τύπων Μοναχοί, ἥτοι ὁ Μεγαλόσχημος καὶ ὁ Μικρόσχημος, κανονικὴν Μοναχικὴν Κουράν», Π. Παναγιωτάκου, ὁ.π. σ. 101· «Ἀκολούθως δὲ μετὰ τὴν πρόσκτησιν τῆς Μοναχικῆς Ἰδιότητος, ὑποχρεοῦται εἰς τὴν τήρησιν τῶν θεσμῶν τῆς ὑπὸ τὰ Μοναχικὰ καθεστῶτα ἀσκήσεως, τελῶν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν καὶ ἐπιταγὴν τοῦ προεστῶτος τῆς Ἱ. Μονῆς καθάπερ οἱ ἕτεροι Μοναχοί, διανύων τὸν βίον ἐν προσευχῇ καὶ ἐργασίᾳ ἐν τῇ Ἱ. Μονῇ», Π. Παναγιωτάκου, ὁ.π. σ. 103.

41. Γιὰ λόγους πληρότητος τοῦ παρόντος ἀρθροῦ ἀναφέρουμε ἀκόμη ἓνα ἐπιχείρημα τὸ ὁποῖο ὁ Π. Παναγιωτάκος προσάγει ὑπὲρ τῆς ἀπόψεώς του. Αὐτὸ τῆς ποσοτικῆς συμφωνίας περισσώτερον εἰδικῶν τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ καὶ Κανονικοῦ Δικαίου μὲ τὴν ἀποψή του, τοὺς ὁποίους ἀπαριθμεῖ στὴ σημ. 3 τῆς σ. 101 τοῦ μνημονευθέντος ἔργου του καὶ ἡ ὁποία ἔχει ὡς ἑξῆς: «Σύμφωνοι καὶ οἱ Μελ. Σακελλαρόπουλος, Ἐκκλ. Δίκαιον, σ. 325, σημ. 4· Μελ. Ἀποστολόπουλος, ἐν J. Zhishman, Τὸ δίκαιον τοῦ γάμου, τ. II, σ. 235. σημ. 19· Δημ. Πετρακάκος, Τὸ Μον. Πολίτευμα τοῦ Ἀγίου Ὁρους, σ. 97-98, σημ. 53· Andreiu de Saguna, Ἐγχειρίδιον Κανονικοῦ Δικαίου, παρ. 195, σ. 159· Pl. de Meester, De Monachico Statu, σ. 90-91». Στὴ σημ. 1 τῆς σ. 102 ὁ Π. Παναγιωτάκος μνημονεῖ ὅσους διαφωνοῦν μὲ τὴν ἀποψή του: «N. Milasch-M. Ἀποστολόπουλος, Ἐκκλ. Δίκαιον, σ. 936· N. Suvorov, Ἐγχειρίδιον Ἐκκλ. Δικαίου, σ. 410

σιαστικής τελετής, με την οποία αποδέχεται σιωπηρῶς τὴν μοναχική ιδιότητα. Περαιτέρω ὁ Π. Παναγιωτάκος παραθέτει αὐτοῦσιο τὸ κείμενο τῆς ἐρμηνείας⁴² τοῦ Βαλσαμῶνος στὸν Ε' κανόνα⁴³ τῆς Πρωτοδευτέρας Συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, χωρὶς ἄλλο σχολιασμό, θεωρώντας τὴν παράθεση τοῦ σχετικοῦ κειμένου ἀρκετὸ ἐπιχείρημα γιὰ ἐπίρρωση τῆς ἀνωτέρω θέσεώς του.

Καταληκτικῶς, ὀφείλουμε νὰ τονίσουμε ὅτι ὁ Π. Παναγιωτάκος εἶναι ὁ μοναδικός, ὁ ὁποῖος ἀπεριφράστως καὶ σαφῶς δέχεται ὅτι ὁ Ρασοφόρος

(ρωσιστί), δ' ἐκδ. 1912· Εὐ. Φιλιππότης, Σύστημα Ἑκκλ. Δικαίου, τμ. Β', σ. 324, σημ. 4, 1915· Ἄλκ. Κρασσᾶς-Χρ. Πράτσικας, Σύστημα Ἀστικοῦ Δικαίου, τ. Δ', Οἰκογενειακὸν Δίκαιον, παρ. 21, 1927· Κων. Ράλλης, Ἑγχειρίδιον Ἑκκλ. Δικαίου, τ. Ι, σ. 171-172.». Κατ' ἀρχὴν πρέπει νὰ παρατηρηθεῖ ὅτι οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρω τάσσονται ὑπὲρ τῆς μᾶς ἢ τῆς ἄλλης ἀπόψεως χωρὶς νὰ αἰτιολογοῦν τὴν τοποθέτησή τους, θεωρώντας τὴν λίγο-πολύ αὐτονόητη. Ἐτοί, ὁ Κ. Ράλλης, στὸ ἀνωτέρω μνημονευθὲν σύγγραμμά του, δογματίζοντας γράφει: «Ρασοφόροι καλοῦνται ἐκεῖνοι, οἵτινες μετὰ τὴν τεθεσπισμένην ἐν τῇ μονῇ δοκιμασίαν ἄξιοι κριθέντες λαμβάνουσιν ἄνευ δόσεως ἐπαγγελίας τὸ μοναχικὸν περίβλημα (ῥάσον) δι' ἰδίας ἐκκλησιαστικῆς τελετῆς ἐν τῷ ναῷ ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου τῆς μονῆς, παρόντων καὶ τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν αὐτῆς. Οἱ ῥασοφόροι ὀφείλουσι νὰ τηρῶσι πρὸς τοὺς μοναστικoὺς καθόλου κανόσι καὶ τὰς ἐκ τῆς ἐπαγγελίας ὑποχρεώσεις, καίπερ μὴ δόντες τοιαύτην. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη ὑποχρέωσις ἔχει οὐχὶ νομικόν, ἀλλ' ἠθικόν μᾶλλον χαρακτῆρα, διότι τῷ ῥασοφόρῳ ἔξεστι καὶ τοῦ μοναστηρίου ἀπελθεῖν καὶ γάμον συνάψαι». Ἰδίως ὁ Ἀρχιμ. Μελέτιος Σακελλαρόπουλος, στὴν ἀνωτέρω μνημονευθεῖσα παραπομπὴ γράφει χαρακτηριστικῶς: «... Ἡ γνώμη τοῦ Βαλσαμῶνος..., ὅτι ἂν γὰρ μὴ ἀποκαρῇ τις, ἀλλὰ ῥασοφορήσῃ, οὐ δυνήσεται μετασχηματισθῆναι καὶ εἰς γάμον ἔλθειν, ἀλλ' ἂκων ἀναγκασθῆσεται ὑποστρέψαι εἰς τὸν μοναχικὸν βίον, ἡ γνώμη αὕτη δὲν δύναται νὰ εἶνε ὀρθή· διότι ὁ μοναχὸς γίνεται τοιοῦτος διὰ τῆς ὑποσχέσεως καὶ ἀποκάρσεως, οὐχὶ δὲ διὰ τῶν ἐνδυμάτων, τῶν ὁποίων ἀπεκδύεται, ἐάν μὴ δευχθῇ ἱκανὸς νὰ ὑποφέρῃ τὴν μοναχικὴν ἀσκήσιν, καὶ ἀποπέμψεται ἐκ τοῦ μοναστηρίου, ὡς ἀλλαχοῦ σημειοῦται ὁ αὐτὸς Βαλσαμῶν». Παραδόξως ὁμοῦς, τὸ συμπέρασμά του εἶναι τελείως διαφορετικὸ ἀπὸ αὐτὸ ποὺ θὰ περίμενε κανεὶς βάσει τῆς ἀνωτέρω συλλογιστικῆς, ἴσως ἐπειδὴ δὲν μπορεῖ νὰ κάνει τὴ διάκριση μεταξὺ Μοναχικῆς Κουρᾶς καὶ ἀπλῆς Τριχοκουρίας: «Ὡστε ῥασοφόροι εἶνε καὶ οἱ μοναχοὶ οἱ ἀποκαρέντες καὶ οὐχὶ οἱ δοκιμάζοντες ἔτι τὴν τριετίαν. Καὶ σήμερον δὲ οἱ ῥασοφόροι καλοῦμενοι ὡς ὁμολογοῦντες τὴν διὰ βίου ἐν τῷ μοναστηρίῳ διαμονὴν καὶ ἀποκειρόμενοι εἶνε μοναχοὶ καὶ ὑπόκεινται εἰς τὰς περὶ μοναχικῆς πολιτείας διατάξεις». Ἐξάλλου, ἀπὸ τὴν ἀνωτέρω παράθεση ὀνομάτων, εὐκόλα προκύπτει ὅτι οἱ περισσότεροι τῆς πρώτης ὁμάδος τελοῦν ὑπὸ τὴν ἄμεση ἐπιτροπὴ τοῦ Corpus Juris Canonici, τῆς κωδικοποιητικῆς συλλογῆς κανόνων τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς ἐκκλησίας, ἐνῶ οἱ τῆς δευτέρας ὁμάδος ὅλοι ἀνήκουν στὸν Ὀρθόδοξο χώρο. Βλ. κατωτέρω περὶ εὐσεβιστικῶν, δυτικῶν ἐπιρροῶν στὴν ἐρμηνεία τῶν Ἱερῶν Κανόνων.

42. Γιὰ τὸ κείμενο τῆς ἐρμηνείας τοῦ Βαλσαμῶνος στὸν Ε' κανόνα τῆς Πρωτοδευτέρας Συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, βλ. ἀνωτέρω σημ. 33.

43. Γιὰ τὸ κείμενο τοῦ Ε' κανόνος τῆς Πρωτοδευτέρας Συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, βλ. ἀνωτέρω σημ. 34.

Μοναχὸς κέκτηται ἀπὸ καὶ διὰ τῆς Ρασοφορίας νομίμως καὶ κανονικῶς τὴ μοναχικὴ ιδιότητα καὶ ἀναλαμβάνει ὅλες τὶς ἐξ αὐτῆς ἀπορρέουσες ὑποχρεώσεις καὶ δεσμεύσεις, δηλαδὴ τὴν τήρηση τῶν τριῶν μοναχικῶν ἐπαγγελιῶν, παρθενίας, ἀκτημοσύνης καὶ ὑπακοῆς, ἐνῶ κωλύεται στὴν τέλεση γάμου, ἄσκηση ἐμπορίας κλπ. Κατὰ τὴν ἀποψη αὐτὴ ἐξυπακούεται ὅτι ὁ Ρασοφόρος πρέπει νὰ ἐγγραφεῖ στὸ μοναχολόγιο καὶ νὰ ἀπολαμβάνει πλήρως τῶν δικαιωμάτων μέλους τῆς μοναστικῆς ἀδελφότητος, στὴν ὁποία ἀνήκει.

7. Ἀποτίμηση τῶν μέχρι τώρα ἐπιχειρημάτων

Συγκεντρώνοντας τὰ ἐπιχειρήματα τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων ὑπὲρ τῆς θεωρήσεως τοῦ Ρασοφόρου ὡς κανονικοῦ Μοναχοῦ διαπιστώνουμε ὅτι εἶναι τὰ ἑξῆς: 1. Ἡ *τριχοκουρία*, ἡ ὁποία τελεῖται κατὰ τὴν Ἀκολουθία τῆς Ρασοφορίας, 2. Ἡ *περιβολὴ ῥάσου* αὐτὴ καθ' αὐτή, 3. Ἡ συντελούμενη *ἀλλαγὴ τοῦ ὀνόματος*, 4. Ἡ *σιωπηρὴ συγκατάθεση* τοῦ Ρασοφόρου κατὰ τὴν τέλεση τῆς σχετικῆς Ἐκκλησιαστικῆς τελετῆς, μὲ τὴν ὁποία ἀποδέχεται σιωπηρῶς τὴν μοναχικὴ ιδιότητα. 5. Ἡ *μοναχικὴ «ἀναστροφὴ»* ἐντὸς καὶ ἐκτὸς Μονῆς, ἡ ὁποία δημιουργεῖ στοὺς λοιποὺς, ἰδίως στοὺς λαϊκοὺς, τὴν ἐντύπωση ὅτι ἔχουν νὰ κάνουν μὲ κανονικὸ Μοναχό, 6. Τὸ *ἀπρεπές* τοῦ νὰ ἐμφανίζεται κάποιος πότε μὲ μοναχικὰ ἐνδύματα, πότε μὲ λαϊκὰ καὶ ὁ σχετικὸς σκανδαλισμὸς ὁ ὁποῖος ἐπέρχεται, ἐν ᾧ καὶ τῆς ἀνωτέρω δημιουργουμένης ἐντυπώσεως. 7. Ἡ *ἀνάγνωση δύο εὐχῶν*, καὶ 8. Ὁ παραλληλισμὸς τῆς ρασοφορίας μὲ δοθεῖσα ὑπόσχεση περιβολῆς τοῦ Μοναχικοῦ Σχήματος, ἡ ὁποία κατὰ τοὺς Ἱεροὺς Κανόνες εἶναι δεσμευτικὴ καὶ ὑποχρεώνει τὸν ὑποσχεθέντα στὴν ἐκπλήρωση τῆς ὑποσχέσεως.

Ὡς πρὸς τὴν *τριχοκουρία*, πρέπει κανεὶς νὰ παρατηρήσει ὅτι αὐτὴ δὲν εἶναι ἴδιον τῆς μοναχικῆς Κουρᾶς. Φυσικά, εἶναι μία ἀπὸ τὶς κανονικῆς προϋποθέσεις προσκτήσεως τῆς μοναχικῆς ιδιότητος, ὅχι ὁμως, μόνη τῆς, ἀλλὰ μὲ τὴ συνδρομὴ καὶ ἄλλων κανονικῶν προϋποθέσεων. Ἡ *τριχοκουρία* ἀπαντᾶται ὡς κανονικὴ προϋπόθεση πολλῶν ἐκκλησιαστικῶν τελετῶν, ἔχει δὲ τὸν ἴδιο συμβολισμό· τὴν ἀπόρριψη δηλαδή, ἀπὸ τὸν ὑποστάντα τὴν *τριχοκουρία* τοῦ παλαιοῦ τρόπου ζωῆς καὶ τὴν ἀποκοπὴ ἀπὸ τὰ πάθη, προκειμένου νὰ ἀρχίσει τὴν ἐντονότερη πνευματικὴ ἐργασία τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι, ἡ *τριχοκουρία* ἀπαντᾶται κατ' ἀρχὴν στὴν Ἀκολουθία τῆς Ἀπολύσεως, ἡ ὁποία παλαιότερα μὲν τελοῦνταν μία ἑβδομάδα μετὰ τὸ βάπτισμα⁴⁴,

44. Βλ. *Εὐχολόγιον τὸ Μέγα*, δ.π. σ. 144-147.

σήμερα δὲν ἔχει ἐνσωματωθεῖ στὴν Ἀκολουθία τοῦ μυστηρίου τοῦ βαπτίσματος⁴⁵. ἐπίσης, τριχοκουρία προβλέπεται κατὰ τὴ χειροθεσία «Ἀναγνώστου ἢ Ψάλτου»⁴⁶, χωρὶς ἡ τέλεσός της νὰ σημαίνει πρόσκτηση τῆς μοναχικῆς ιδιότητος. Ἐξάλλου, πρέπει νὰ τονισθεῖ καὶ τὸ γεγονός ὅτι ἐνῶ κατὰ τὴν τέλεση τῆς μοναχικῆς Κουρᾶς στίς Ἀκολουθίες τοῦ Μικροῦ καὶ τοῦ Μεγάλου Σχήματος ἡ ἐκφώνηση κατὰ τὴν τριχοκουρία εἶναι: «Ὁ Ἀδελφὸς ἡμῶν (ὁ δεῖνα), κείρεται τὴν κόμην τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Εἴπωμεν ὑπὲρ αὐτοῦ τό, Κύριε ἐλέησον»⁴⁷, στὴν Ἀκολουθία εἰς ἀρχάριον Ρασοφοροῦντα ἡ σχετικὴ ἐκφώνηση εἶναι μόνον: «Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος», χωρὶς μνημόνευση ὀνόματος, ἡ ὁποία προσομοιάζει μὲ τὴν ἀντιστοιχὴ ἐκφώνηση τῆς Ἀκολουθίας εἰς χειροθεσίαν Ἀναγνώστου ἢ Ψάλτου⁴⁸. Ἐπομένως, λειτουργιολογικῶς δὲν ὑπάρχει ταύτιση, ἅρα δὲν μπορεῖ νὰ συναχθεῖ σχετικὸ συμπέρασμα προσκλήσεως τῆς μοναχικῆς ιδιότητος διὰ τῆς τριχοκουρίας στὴν Ἀκολουθία εἰς ἀρχάριον Ρασοφοροῦντα.

Ὡς πρὸς τὴν *περιβολὴ ράσου*, παρατηρητέον ὅτι κατὰ τὸ Εὐχολόγιο ὁ Ρασοφόρος «ἐνδύεται χιτῶνα καὶ καλυμμαύχιν»⁴⁹. Κατὰ τὴν κρατοῦσα σήμερα πρακτικὴ⁵⁰, ὁ Ρασοφόρος ἐνδύεται ποδῆρη χιτῶνα (ἰντερὶ) καὶ μοναχικὸ καλυμμαύχι ἢ καλπάκι, ἐνῶ κατὰ τίς Ἀκολουθίες, καθὼς καὶ στίς ἐκτὸς Μονῆς ἀποστολές του, φέρει ἐπίσημο ράσο (ἐξώρασο). Βεβαίως, τὰ ἀνωτέρω δὲν μποροῦν νὰ συγκριθοῦν μὲ τὴν ἐνδυση κατὰ τὴ μοναχικὴ Κουρά, ὅποτε ὁ κα-

45. Βλ. Μικρὸν Εὐχολόγιον ἢ Ἀγιασμάτιον, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήνα 1996, σ. 89-109, ὅπου στίς σ. 106-109 περιλαμβάνονται ἡ εὐχή τῆς τριχοκουρίας καὶ οἱ σχετικὲς αἰτήσεις.

46. Βλ. Εὐχολόγιον τὸ Μέγα, ὁ.π. σ. 186-187.

47. Βλ. Εὐχολόγιον τὸ Μέγα, ὁ.π. σ. 195 καὶ 213.

48. Βλ. Εὐχολόγιον τὸ Μέγα, ὁ.π. σ. 186-187.

49. Βλ. Εὐχολόγιον τὸ Μέγα, ὁ.π. σ. 189.

50. Ἀναγκάζομαστε νὰ καταφύγουμε στὴν εἰθισμένη πρακτικὴ, διότι δὲν ὑπάρχει οὔτε κανονικὴ οὔτε νομοθετικὴ διάταξη, ἡ ὁποία νὰ προβλέπει τὰ τῆς ἐνδύσεως τῶν Μοναχῶν. Τὸ ἄρθρο 54, παρ. 1 τοῦ Ν. 590/1977 «περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος», γὰρ τὴν ἀμφίεση τῶν Κληρικῶν παραπέμπει στὸ Π.Δ. 21-1-1931, «περὶ Κανονικῆς Περιβολῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ Ὁρθοδόξου Κλήρου». Δὲ συμβαίνει τὸ ἴδιο γιὰ τὴν ἀμφίεση τῶν Μοναχῶν ἢ ἱστορικὴ ἐξέλιξη ὅμως, τῆς περιβολῆς τους καταλήγει στὴν ταύτιση τῆς ἐνδύσεως Κληρικῶν καὶ Μοναχῶν, μὲ μοναδικὴ ἐξαίρεση τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς (καλυμμαύχιον), τὸ ὁποῖο προκειμένου γιὰ Κληρικοὺς φέρει στὸ ἄνω αὐτοῦ μέρος «κνικλὸν ἐλαφρότατα κωνοειδὲς κάλυμμα, προεξέχον περὶ τὰ 1 ἢ 2 ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου» (Π.Δ. 21-1-1931, «περὶ Κανονικῆς Περιβολῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ Ὁρθοδόξου Κλήρου»). Βλ. Γεωργίου Πουλῆ, *Θρησκευτικὸ Ποινικὸ Δίκαιο*, ἐκδ. Ἄντ. Σάκουλα, Ἀθήνα-Κομοτηνὴ 1996, σ. 157 ἐπ..

νονικός Μοναχὸς ἐνδύεται πολὺ περισσότερα⁵¹. Μὲ τὴν ἐξαίρεση τοῦ μοναχικοῦ καλυμμαυχίου ἢ καλπακίου, ἡ ἀνωτέρω ἐνδυση προβλέπεται καὶ γιὰ τὸν ἀπλὸ Ἀναγνώστη ἢ Ψάλλη⁵². Τέλος, κατὰ παλαιὸ προνόμιο, οἱ Πατριαρχικοὶ Πρωτοψάλτες φέρουν τὴν ἴδια ἀκριβῶς περιβολή, δηλαδὴ ἰντερὶ, ράσο καὶ καλπάκι, χωρὶς νὰ θεωροῦνται Μοναχοί. Ἐπομένως, ἡ ἀμφίεση τοῦ Ρασοφόρου Μοναχοῦ δὲν πρέπει νὰ θεωρεῖται πρόκριμα προσκλήσεως τῆς μοναχικῆς ιδιότητος⁵³.

Ὡς πρὸς τὴ *συντελούμενη ἀλλαγὴ* τοῦ ὀνόματος, πρέπει νὰ παρατηρηθεῖ ὅτι αὐτὴ χωρὶς νὰ εἶναι κανονικὴ προϋπόθεση τῆς μοναχικῆς Κουρᾶς, συνηθίζεται ὡς ἓνας ἐπιπλέον συμβολισμὸς τῆς ἀπαρνήσεως τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς προσλήψεως τοῦ κατὰ Χριστὸν νέου, διὰ τῆς μοναχικῆς Κουρᾶς. Πάντως, δὲν εἶναι ὑποχρεωτικὴ κατὰ τὴν τέλεση τῆς Ἀκολουθίας τοῦ Μικροῦ ἢ τοῦ Μεγάλου Σχήματος. Ἀλλαγὴ ὀνόματος εἶναι δυνατὴ, χωρὶς ἐπίσης, νὰ εἶναι κανονικὴ προϋπόθεση, καὶ στίς χειροτονίες, ἐνῶ πλήρως ἀποδεκτὴ εἶναι ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἡ δικαστικὴ ἀλλαγὴ ὀνόματος, χωρὶς τὴν οἰανδήποτε κανονικὴ συνέπεια. Ἐπομένως, οὔτε ἡ συντελούμενη ἀλλαγὴ ὀνόματος δὲν συνεπάγεται πρόσκτηση τῆς μοναχικῆς ιδιότητος.

Ὡς πρὸς τὴ *σιωπηρὴ συγκατάθεση* τοῦ Ρασοφόρου κατὰ τὴν τέλεση τῆς σχετικῆς Ἐκκλησιαστικῆς τελετῆς, μὲ τὴν ὁποία ἀποδέχεται σιωπηρῶς τὴ μοναχικὴ ιδιότητα (ἐπιχειρήμα Π. Παναγιωτάκου), πρέπει νὰ παρατηρήσουμε ὅτι ὡς μόρφωμα εἶναι τελείως ἀντίθετο μὲ βασικὲς ἀρχές τοῦ Κανονικοῦ καὶ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου, οἱ ὁποῖες ἀπαιτοῦν σαφήνεια καὶ πανηγυρικότητα στίς σχετικὲς δηλώσεις βουλήσεως περὶ ἀναλήψεως ἢ μὴ τῆς μοναχικῆς ιδιότητος. Πρωτίστως ὁμως, ἔρχεται σὲ εὐθείαν ἀντίθεση μὲ τὴ ρῆση τοῦ Κυρίου: «ἔστω δὲ ὁ λόγος ὑμῶν ναὶ ναί, οὐ οὐ» (Ματθ. ε' 37)⁵⁴, ἡ ὁποία προϋ-

51. Βλ. *Εὐχολόγιον τὸ Μέγα*, δ.π. σ. 196 καὶ 199, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι ἤδη ὁ Μικρόσχημος Μοναχὸς λαμβάνει πλέον τοῦ ποδήρους χιτῶνα (ἰντερὶ) καὶ τοῦ καλυμμαυχίου, ζώνη, παλλίον, σανδάλια καὶ μανδύα, ἐνῶ μετὰ τὸ Εὐαγγέλιο, Σταυρὸ καὶ «κηρίον ἀπτόμενον».

52. Βλ. *Εὐχολόγιον τὸ Μέγα*, δ.π. σ. 186.

53. Ἦδη τὸ ὅτι ἡ περιβολὴ δὲν ἀποτελεῖ πρόκριμα γιὰ τὴν κτῆση τῆς μοναχικῆς ιδιότητος εἶχε ἀναπτυχθεῖ ἐπαρκῶς ἀπὸ τὸν Ἀντ. Μομφερράτο, στὸ ἔργο του *Κληρονομικὸν Δίκαιον τῶν Κληρικῶν καὶ Μοναχῶν*, Ἀθήνησιν 1890, σ. 20 παρ. β', ὅπου καταληκτικῶς ἀναγράφεται ὅτι: «... ἡ γνώμη ὁμως αὕτη, ὅτι δηλὰ δι' οἱ ἀρχαριοὶ εἰσὶ μοναχοί, ἐὰν δι' εὐλογίας περιβληθῶσι τὰ τοῦ μοναχοῦ ἐνδύματα (...) εἶναι παντελῶς ἐσφαλμένη νομικῶς, διότι τὸ ἐνδυμα δὲν ἀποτελεῖ τὸν μοναχισμόν ρασοφόροι πρὸς τῆς δοκιμασίας καὶ τῆς κουρᾶς δὲν δύνανται νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς τὰ ἀποτελέσματα τοῦ τελείου μοναχοῦ, εἶναι ἀπλοὶ δόκιμοι, δὲν εἶνε μοναχοί».

54. Βλ. *Ἡ Καινὴ Διαθήκη*, τὸ πρωτότυπον κείμενον μὲ νεοελληνικὴν μετάφρασιν, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήναι 1977⁴.

ποθέτει τη σαφή διατύπωση κάθε λόγου, πολλῶν δὲ μᾶλλον μιᾶς τόσο σημαντικῆς δηλώσεως βουλήσεως, ἡ ὁποία συνεπιφέρει τὴν ἀλλαγὴ τοῦ νομικοῦ status τοῦ προσώπου. Γιὰ τὸ λόγο αὐτό, τόσο στὴν Ἀκολουθία τοῦ Μικροῦ, ὅσο καὶ τοῦ Μεγάλου Σχήματος προβλέπεται πανηγυρικὴ ὁμολογία τοῦ προσερχομένου νὰ ἀναλάβει τὸ Μοναχικὸ Σχῆμα, καὶ μάλιστα πολλαπλή, μετὰ τὴν ἀνάγνωση ἀναλυτικῆς κατηχήσεως περὶ τὶς μοναχικὲς ὑποχρεώσεις, στὴν ὁποία ἐπισημαίνεται τὸ δύσκολο τῆς μοναχικῆς πορείας, καὶ ἡ ὁποία κατήχηση ἔν τινι μέτρῳ περιέχει τὸ ἀποτρεπτικὸ στοιχεῖο, ὥστε ἡ τελικὴ ἀπόφαση νὰ εἶναι ἀβίαστη καὶ ἐκούσια καὶ νὰ διατυπώνεται ἐλευθέρως καὶ ρητῶς ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν κειρόμενο⁵⁵. Γεγονὸς πάντως εἶναι ὅτι ἡ σιωπηρὴ συγκατάθεση, ἡ ὁποία μέχρι τὸν Π. Παναγιωτάκο δὲν ὑφίστατο⁵⁶, εἶναι πολὺ ἐπικίνδυνο νὰ γίνεῖ ἀποδεκτὴ ὡς μόρφωμα τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου, ἐν ᾧ καὶ τῆς ἀνθρώπινης αὐθαιρεσίας, ἀλλὰ καὶ τῶν ψυχολογικῶν πιέσεων, οἱ ὁποῖες εἶναι δυνατὸ νὰ ἀσκηθοῦν, ἰδίως σὲ νεαρὰ ἄτομα. Πάντως, βάσει τῶν ἀνωτέρω δὲν μπορεῖ νὰ γίνεῖ δεκτὸ ὅτι στὴν Ἀκολουθία τῆς Ρασοφορίας, κατὰ τὴν ὁποία ὁ ὑφιστάμενος τῇ Ρασοφορίᾳ δὲν καλεῖται νὰ ὁμολογήσῃ τίποτε, ἐπέρχεται διὰ σιωπηρῆς συγκαταθέσεως πρόσκτηση τῆς μοναχικῆς ιδιότητος.

Ὡς πρὸς τὴ μοναχικὴ «ἀναστροφή» ἐντὸς καὶ ἐκτὸς Μονῆς, ἡ ὁποία δημιουργεῖ στοὺς λοιποὺς, ἰδίως στοὺς λαϊκοὺς, τὴν ἐντύπωση ὅτι ἔχουν νὰ κάνουν μὲ κανονικὸ Μοναχό, πέραν τοῦ ὅτι θὰ μπορούσε νὰ ἐπαναληφθεῖ ἡ ἀνωτέρω σειρά ἐπιχειρημάτων ἐναντίον τῆς σιωπηρῆς συγκαταθέσεως ὡς δῆθεν συστατικῆς κανονικῆς προϋποθέσεως γιὰ τὴν ἀπόκτηση τῆς μοναχικῆς ιδιότητος διὰ τῆς Ρασοφορίας, ἐπιπλέον πρέπει νὰ παρατηρηθεῖ ὅτι ἡ «γνώμη τοῦ κόσμου» δὲν ἀποτελεῖ γιὰ τὴν Ἐκκλησίᾳ πρόκριμα γιὰ τὴν ἐπέλευση κανονικῶν συνεπειῶν, πολλῶν δὲ μᾶλλον γιὰ τὴν ἀλλαγὴ τοῦ νομικοῦ status τοῦ προσώπου. Ἡ προσωπικὴ ἐλευθερία⁵⁷, ἀπόλυτα σεβαστὴ ἀπὸ τὸν

55. Βλ. *Εὐχολόγιον τὸ Μέγα*, δ.π. σ. 190-195 καὶ 206-213.

56. Πράγματι, εἶναι ἀληθές ὅτι κανεὶς ἀπὸ τοὺς εἰδικούς τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ ἢ τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου, πρὶν τὸν Π. Παναγιωτάκο, δὲν τόλμησε νὰ ἰσχυριστεῖ εἴτε σὲ συστηματικὸ ἐγχειρίδιο, εἴτε δι' ἄρθρου, ὅτι ἡ σιωπηρὴ συγκατάθεση γίνεται ἀποδεκτὴ ὡς μόρφωμα τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ ἢ τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου, ἢ τουλάχιστον ὅτι τεκμαίρεται ὑφισταμένη σὲ συγκεκριμένες περιπτώσεις. Γεγονὸς εἶναι ὅτι ὅπου στὸ Ἐκκλησιαστικὸ ἢ Κανονικὸ Δίκαιο ἀπαιτοῦνται δηλώσεις βουλήσεως, αὐτὲς προβλέπεται νὰ εἶναι σαφεῖς, ἀπερίφραστες καὶ πανηγυρικῆς, ἐν ᾧ τῶν κανονικῶν συνεπειῶν ποὺ ἀπορρέουν ἀπὸ αὐτές.

57. Γιὰ τὴν ἐννοία τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου καὶ τῆ σχετικῆς διδασκαλίας τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, βλ. τὸ κλασσικὸ ἔργο τοῦ Χρ. Ἀνδρούτσου, *Σύστημα Ἠθικῆς*, ἐκδ. Βασ. Ρηγοπούλου, Θεσσαλονίκη 1964², σ. 139-155 καὶ 253-254, καθὼς καὶ σὲ πολλὰ νεώτερα συστηματικὰ ἐγχειρίδια δογματικῆς ἢ ἠθικῆς.

ἴδιο τὸ δημιουργὸ τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, δὲν εἶναι δυνατό νὰ ἀναιρεῖται ἀπὸ τὴ βούληση ἢ λόγῳ τῶν λανθασμένων ἐντυπώσεων ἄλλων ἀνθρώπων καὶ δὴ τῶν ἐκτὸς Μονῆς ἢ ἀκόμη καὶ τῶν ἐκτὸς Ἐκκλησίας⁵⁸. Γεγονὸς εἶναι ὅτι τὸ περὶ δημιουργίας ἐντυπώσεων ἐπιχείρημα, ἄγνωστο στὰ κείμενα πολλῶν Πατέρων ἢ ἀπαντῶμενο ὑπὸ τελείως διαφορετικῆς προϋποθέσεως ὡς ἀποφυγὴ σκανδαλισμοῦ⁵⁹, ἀποτελεῖ πρωτόγνωρο στὸν Ὁρθόδοξο κόσμο ἐπιχείρημα, τὸ ὁποῖο ἐμφανίζεται κυρίως στοὺς μετὰ τὴ Μεταρρύθμιση (1517) χρόνους, ἰδίως μετὰ τὴν ἐμφάνιση τοῦ κινήματος τοῦ εὐσεβισμοῦ στὴ Δύση, καὶ γιὰ τοῦτο κρινόμενο ὡς μὴ προσήκον στὴν ὀρθόδοξη ἀντίληψη περὶ κανονικῶν παραπτωμάτων⁶⁰. Γεγονὸς εἶναι ὅτι ἡ ἐπίκλησή του γιὰ τὴν ὑποστήριξη τῆς προσκλήσεως τῆς μοναχικῆς ιδιότητος διὰ τῆς Ρασοφορίας κρίνεται ἂν ὄχι καταχρηστική, τουλάχιστον ἔωλη. Σὲ κάθε περίπτωση, ἡ μοναχικὴ ἀναστροφή ἐπιβάλλεται –θεωρητικὰ τουλάχιστον– στὸν ὁποιοδήποτε προσέρχεται γιὰ κατοίκηση σὲ Ἱερὰ Μονή, ἀσχέτως μοναχικῆς ιδιότητος, ὅπως συμβαίνει π.χ. μὲ τοὺς δοκίμους ἢ τοὺς ἐργάτες μᾶς Μονῆς.

Ὡς πρὸς τὸ ἀπρεπές τοῦ νὰ ἐμφανίζεται κάποιος πότε μὲ μοναχικὰ ἐνδύματα, πότε μὲ λαϊκὰ καὶ τὸ σχετικὸ σκανδαλισμὸ, ὁ ὁποῖος ἐξ αὐτοῦ ἐπέρχεται, παρατηρητέον κατ' ἀρχὴν ὅτι αὐτὸ δὲν εἶναι νομοκανονικὸ ἐπιχείρημα, ἀλλὰ ἠθικὸ. Ὡς τέτοιο δέ, μᾶλλον χρησιμεύει σὲ ὅσους ὑποστη-

58. Τοῦτο λέγεται ἐν ὄψει τοῦ γεγονότος ὅτι πολλοὶ ἀσχέτως προσωπικῆς σχέσεως μὲ τὴν Ἐκκλησίαν, συνηθίζουν νὰ ἐπισκέπτονται συχνὰ Ἱερὰς Μονὰς ἀντιμετωπίζοντάς τις ὡς μνημεῖα πολιτισμοῦ, χώρους περιπλάτου καὶ ἀναψυχῆς κλπ, χωρὶς νὰ ἔχουν κατὰ νοῦ τὴν πραγματικὴ ἀποστολὴ τῶν Μονῶν, ποὺ δὲν εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὴ λειτουργία τους ὡς κέντρων προσευχῆς, ἀσκήσεως, νήψεως καὶ μετανοίας. Τὸ πρόβλημα αὐτὸ θὰ ἔπρεπε σοβαρῶς νὰ ἀπασχολήσει ὄχι μόνον τὰ Ἱεραρχοσυμβούλια τῶν κατὰ τόπους Μονῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἱερὰ Σύνοδο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, λόγῳ τοῦ ὅτι ἐξαιτίας τῆς καταστάσεως αὐτῆς, πολλὰ μοναστήρια ἀφίστανται τοῦ σκοποῦ τους μετατρέποντα σὲ ἐμπορικὰ ἢ τουριστικὰ κέντρα, ἀποξενούμενα ἀπὸ τὸν Ὁρθόδοξο Ἠσυχασμὸ καὶ ἀναλαμβάνοντα κοσμικὰς φροντίδες.

59. Ὁ σκανδαλισμὸς τῶν πιστῶν, κάτι τὸ τελείως διαφορετικὸ ἀπὸ τὴν ὑπὸ ἐξέταση δημιουργία ἐντυπώσεων, ἀποτελεῖ κανονικὸ ἀδίκημα καὶ τιμωρεῖται ἀπὸ τοὺς Ἱεροὺς Κανόνες, ἐν ὄψει τῶν σχετικῶν περὶ σκανδαλισμοῦ χωρίων τῆς Καινῆς Διαθήκης, Ματθ. ιθ' 6, Μαρκ. θ' 42, Λουκ. ιζ' 2, Α' Κορ. η' 1 ἐπ., Ρωμ. ιδ' 20. Ἡ διαφορὰ τους ἔγκειται στὸ ὅτι ὁ σκανδαλισμὸς προξενεῖται διὰ πράξεως ἢ παραλείψεως, ἡ ὁποία ἔχει ἀρνητικὴ ἀπαξία κατὰ τὴν Ὁρθόδοξον ἠθικὴν.

60. Ἐνδιαφέρον θὰ εἶχε ἀπὸ ἀπόψεως Κανονικοῦ καὶ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου ἡ περαιτέρω διερεῦνησις τῆς ἀποδοχῆς ἢ μὴ ὡς ἐπιχειρήματος μὲ νόμιμες καὶ κανονικὰς συνέπειες τῆς δημιουργίας ἐντυπώσεων. Μερικὰ παράμετροι τοῦ θέματος ἐξετάσθηκαν στὰ πλαίσια τῆς κριτικῆς, ἡ ὁποία ἀσκήθηκε κατὰ τοῦ Α.Ν. 214/1967 (Φ.Ε.Κ. Α' 220), μὲ τὸν ὁποῖον ἀναγνωρίσθηκε ὡς κανονικὸ παράπτωμα ἐπιτέρον τὴν ποινὴ τῆς καθαιρέσεως αὐτὸ τῆς ἀπωλείας τῆς ἔξωθεν καλῆς μαρτυρίας.

ρίζουν την αποφυγή της χειροθεσίας Ρασοφόρων, παρά σὲ ἐκείνους ποὺ τὴν προτιμοῦν καὶ δέχονται μάλιστα ὅτι ἔτσι ἀπονέμεται καὶ ἡ μοναχικὴ ιδιότητα. Πάντως ἀπὸ τῆ σχετικῆς Ἀκολουθίας δὲν προκύπτει ἡ ὑποχρέωση συνεχοῦς ἐνδύσεως καὶ ἐμφανίσεως μὲ ράσα, ἐνῶ ἐθιμικὰ αὐτὴ ὑφίσταται στὸ μέτρο συνεχοῦς ἐγκαταβίωσης σὲ Μονή. Ἐξάλλου, ὅπως ἀναλυτικώτερα κατωτέρω θὰ ἀναπτυχθεῖ, λόγῳ τῆς τελέσεως τῆς Ἀκολουθίας εἰς ἀρχάριον Ρασοφοροῦντα καὶ στοὺς μαθητὲς τῆς Ριζαρείου Σχολῆς⁶¹, εἶναι πρακτικὰ ἀδύνατο νὰ ἐπιβληθεῖ ὡς ὑποχρεωτικὴ ἡ περιβολὴ τοῦ Ρασοφόρου μὲ ράσο σὲ ὅλες τὶς ἐκφάνσεις τῆς ζωῆς του, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει μὲ τοὺς Κληρικοὺς καὶ τοὺς Μοναχοὺς. Πάντως, εἶναι εἰθισμένη ἐκκλησιαστικὴ πρακτικὴ, οἱ ἐνδυόμενοι ράσο κατώτεροι Κληρικοὶ (Ἀναγνώστες, Ψάλτες, Νεωκόροι κλπ), νὰ τὸ φέρουν μόνο κατὰ τὶς Ἀκολουθίας καὶ ὄχι στὴν καθημερινὴ ζωὴ τους, χωρὶς αὐτὸ νὰ θεωρεῖται ἀπρέπεια ἢ νὰ συντρέχει λόγος σκανδαλισμοῦ τῶν πιστῶν. Τέλος, ὀφείλουμε νὰ ἔχουμε κατὰ νοῦ καὶ τὸ παράδειγμα τὸ ὁποῖο ὁ ἴδιος ὁ Βαλσαμῶν ἀναφέρει⁶², τῶν «μελανειμονούντων γυναικῶν», οἱ ὁποῖες κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ «πενθίμου ἐνιαυτοῦ» ἐνδύονταν μὲ μελανὰ χρώματα προσομοιάζοντας μὲ Μοναχές, μετὰ δὲ τὴν πάροδο τῆς πένθιμης περιόδου ἐνδύονταν πάλι κοσμικὰ ροῦχα, χωρὶς τὴν ἐπέλευση κάποιας ἐννόμου ἢ κανονικῆς συνεπείας.

Ὡς πρὸς τὴν ἀνάγνωση δύο εὐχῶν, πρέπει κατ' ἀρχὴν νὰ παρατηρηθεῖ ὅτι ἡ σχετικὴ Ἀκολουθία εἰς ἀρχάριον Ρασοφοροῦντα στὸ Εὐχολόγιο εἶναι νεώτερη καὶ ἐπομένως, προσαρμόστηκε ἀπὸ τοὺς συντάκτες τῆς, ὄχι στὴν κανονικὴ τάξη τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ στὴν πρακτικὴ, ἢ ὁποία ἀκολουθοῦνταν ἀπὸ τοὺς ἰδίους. Καὶ πάλι ὁμως, οἱ ἐκφράσεις ἐκεῖνες οἱ ὁποῖες θὰ μποροῦσαν νὰ τεκμηριώσουν τὴν ἄποψη ὅτι διὰ τῶν δύο αὐτῶν εὐχῶν ἀπονέμεται ἡ μοναχικὴ ιδιότητα εἶναι ἐλάχιστες⁶³. Καὶ τοῦτο διότι ἄλλες μὲν ἀπὸ

61. Βλ. ΘΗΕ, τ. 10, σ. 774-775.

62. Βλ. ἀνωτέρω στὴν θεματικὴ ἐνότητα ὑπ' αριθ. 3. «Ἡ γνώμη τοῦ Βαλσαμῶνος».

63. Στὴν παρούσα ὑποσημείωση παρατίθεται τὸ κείμενο τῶν δύο εὐχῶν τῆς Ἀκολουθίας εἰς Ἀρχάριον Ρασοφοροῦντα, ὅπως καταγράφονται στὸ *Εὐχολόγιον τὸ Μέγα*, δ.π. σ. 188-189. Μὲ τονισμένα καὶ πλάγια γράμματα ἐπισημαίνονται οἱ ἐκφράσεις διὰ τῶν ὁποίων ὑποστηρίζεται ὅτι ἀπονέμεται ἡ μοναχικὴ ιδιότητα. 1. «Εὐχαριστοῦμέν σοι, Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, **ὁ κατὰ τὸ πολὺ ἔλεός σου ὑψάμενος τὸν δοῦλόν σου (τόνδε) ἐκ τῆς ματαίας τοῦ κόσμου ζωῆς, καὶ καλέσας αὐτὸν εἰς τὸ σεμνὸν τοῦτο ἐπάγγελμα. Ἀξίωσον οὖν αὐτὸν ζῆσαι ἀξίως ἐν τῇ Ἀγγελικῇ ταύτῃ πολιτείᾳ**» καὶ φύλαξον αὐτὸν ἐκ τῶν παγίδων τοῦ Διαβόλου, καὶ καθαρὰν αὐτοῦ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα διατήρησον ἕως θανάτου, καὶ ναὸν ἁγίόν σου γενέσθαι καταξίωσον· συνέτισον αὐτὸν μνημονεύειν σου διὰ παντός, καὶ τὴν τῶν σῶν προσταγμάτων ταπεινώσιν, καὶ ἀγάπην, καὶ πραότητα δώρησαι αὐτῷ· πρεσβεΐας τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν

τις φράσεις τῶν δύο αὐτῶν εὐχῶν εἶναι γενικές, ἔχοντας ὡς μόνο σκοπὸ τὴν ἔκφραση τῆς ἐπιθυμίας εὐδοώσεως τοῦ πνευματικοῦ ἀγώνος, ἄλλες δὲ μποροῦν νὰ ἐρμηνευθοῦν ποικιλοτρόπως καὶ ὄχι ὑποχρεωτικῶς ἀναφερόμενες στὴ μοναχικὴ ιδιότητα. Ἔτσι, ἐκφράσεις ὅπως: «εἰς τὸν ζυγόν σου Δέσποτα, τὸν σωτήριον, πρόσδεξαι τὸν δοῦλόν σου» καὶ «πάσης αὐτὸν ἐγκρατείας ἀνάδειξον ἀγωνιστήν», μποροῦν κάλλιστα νὰ χρησιμοποιηθοῦν σὲ πολλές περιστάσεις κι ὄχι μόνο στὴν πρόσκτηση τῆς μοναχικῆς ιδιότητος. Οἱ ἐκφράσεις δέ: «ὁ κατὰ τὸ πολὺ ἔλεός σου ῥυσάμενος τὸν δοῦλόν σου (τόνδε) ἐκ τῆς ματαίας τοῦ κόσμου ζωῆς, καὶ καλέσας αὐτὸν εἰς τὸ σεμνὸν τοῦτο ἐπάγγελμα» καὶ «ἀξίωσον οὖν αὐτὸν ζῆσαι ἀξίως ἐν τῇ Ἀγγελικῇ ταύτῃ πολιτείᾳ», οἱ ὁποῖες ὄντως προϋποθέτουν υἱοθέτηση τοῦ μοναχικοῦ τρόπου ζωῆς, δὲν μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν ὡς λόγοι μὲ τοὺς ὁποίους ἀπονέμεται ἡ μοναχικὴ ιδιότης, διότι κάλλιστα μποροῦν νὰ ἀναφέρονται καὶ σὲ Δόκιμο Μοναχό, ὁ ὁποῖος «ποιεῖ τὴν ἀπαρχὴν» τῆς ἀσκήσεως. Τέλος, ἀπλὴ σύγκριση τῶν εὐχῶν αὐτῶν μὲ τῆς εὐχῆς τῆς Ἀκολουθίας τοῦ Μικροῦ Σχήματος ἀποδεικνύει τὴν τεράστια μεταξὺ τους διαφορὰ· ἰδίως, πρέπει νὰ ἐπισημανθῇ ὅτι στίς δευτέρες αὐτῆς εὐχῆς τονίζεται πῶς μὲ τὴν Ἀκολουθία τοῦ Μικροῦ Σχήματος ἀρχίζει κατ' οὐσίαν ἡ μοναχικὴ ζωή, διότι δι' αὐτῆς ἀποκτᾶται ἡ μοναχικὴ ιδιότης. Ἔτσι, ἀπαντῶνται ἐκφράσεις ὅπως: «Βλέπε τίνι προσέρχῃ, τίνι συντάσῃ καὶ τίνι ἀποτάσῃ», «Κύριε, ὁ Θεὸς ἡμῶν, εἰσάγαγε τὸν δοῦλόν σου (τόνδε) εἰς τὴν πνευματικὴν σου αὐλήν, καὶ συγκαταρίθμῃσον αὐτὸν τῷ λογικῷ σου ποιμνίῳ», οἱ ὁποῖες προϋποθέτουν ὅτι ὁ κειρόμενος Μοναχὸς πρὶν τὴ συγκεκριμένη Ἀκολουθία τοῦ Μικροῦ Σχήματος δὲν ἔφερε τὴ μοναχικὴ ιδιότητα. Ἐπίσης, ἀπὸ τὴ διαδικασία τῶν ἐρωταποκρίσεων τῆς αὐτῆς Ἀκολουθίας συνάγουμε τίς φράσεις: «Ποθεῖς ἀξιωθῆναι τοῦ Ἀγγελικοῦ Σχήματος καὶ κατὰταγῆναι ἐν τῷ χορῷ τῶν Μοναζόντων;», «Εἰ οὖν βούλει Μοναχὸς γενέσθαι...», «χρὴ οὖν σε, ἀρξάμενον τῆς ὁδοῦ...» κλπ παρόμοιες, οἱ ὁποῖες ὑποδηλώνουν ὅτι ὁ κειρόμενος ἀπὸ τῆς λήψεως τοῦ Μικροῦ Σχήματος ἀρχίζει νὰ εἶναι Μοναχὸς καὶ ὄχι νωρίτερα. Ἐπομένως, ἡ ἀνάγνωση τῶν δύο εὐχῶν κατὰ τὴν Ἀκολουθία εἰς ἀρχαρίον Ρασοφοροῦντα δὲν ἐπαρκεῖ γιὰ τὴν ἀπονομὴ τῆς μοναχικῆς ιδιότητος.

Θεοτόκου, καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ πάντων σου τῶν Ἁγίων. Ἀμήν». 2. «*Εἰς τὸν ζυγόν σου Δέσποτα, τὸν σωτήριον, πρόσδεξαι τὸν δοῦλόν σου* (τόνδε) εἰς τὴν αὐτὴν ἐκκλησίαν, καὶ καταξίωσον αὐτὸν ἐν τῇ ποίμνῃ συνταγῆναι τῶν ἐκλεκτῶν σου· ἐνδύσον αὐτὸν ἁγιασμοῦ στολήν· σωφροσύνην περιζώσον τὴν ἰσχὴν αὐτοῦ· *πάσης αὐτὸν ἐγκρατείας ἀνάδειξον ἀγωνιστήν*· ἐν αὐτῷ καὶ ἐν ἡμῖν τὴν τῶν πνευματικῶν σου χαρισμάτων τελείαν δωρεάν ἐναπομένειν ἀξίωσον· πρεσβείαις τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ πάντων σου τῶν Ἁγίων. Ἀμήν».

Ὡς πρὸς τὸν παραλληλισμὸ τῆς Ρασοφορίας μὲ δοθεῖσα ὑπόσχεση περιβολῆς τοῦ Μοναχικοῦ Σχήματος, ἡ ὁποία κατὰ τοὺς Ἱεροὺς Κανόνες εἶναι δεσμευτική καὶ ὑποχρεώνει τὸν ὑποσχεθέντα στὴν ἐκπλήρωση τῆς ὑποσχέσεως, παρατηρητέον ὅτι ἀκόμη καὶ ἂν δεχθοῦμε τὴν ἀνωτέρω συλλογιστική κατασκευή ὡς ἔχει, πρέπει νὰ ὁμολογήσουμε ὅτι ἡ ὑπόσχεση αὐτὴ εἶναι ὑπὸ τὴν αἵρεση τῆς προηγούμενης, ὑποχρεωτικῆς τριετοῦς δοκιμασίας πρὶν τὴ λήψη τῆς μοναχικῆς ιδιότητος καὶ ἐπομένως, ἐὰν ἐπέλθῃ αὐτή, θὰ ἐπέλθῃ διὰ τῆς Ἀκολουθίας τοῦ Μικροῦ Σχήματος. Σὲ περίπτωσιν δὲ κατὰ τὴν ὁποία ὁ ὑποσχεθεὶς κριθεὶ μὴ ἱκανὸς νὰ λάβῃ τὴ μοναχικὴ ιδιότητα, ἀπαλλάσσεται ἀπὸ κάθε ἠθικὴ δέσμευση ἀπορρέουσα ἀπὸ τὴν ὑπόσχεσίν του.

8. Audiatur et altera pars

Τὸ ἰσχυρότερο ἐπιχείρημα ὅσων δὲ δέχονται ὅτι ὁ Ρασοφόρος Μοναχὸς ἔχει τὴν μοναχικὴ ιδιότητα εἶναι ὅτι διὰ τῆς Ἀκολουθίας εἰς ἀρχάριον Ρασοφοροῦντα δὲν πληροῦνται οὔτε οἱ κανονικές, οὔτε οἱ νόμιμες προϋποθέσεις προσκλήσεως τῆς. Κατὰ τὰ σύγχρονα συστηματικὰ ἐγχειρίδια Ἑκκλησιαστικοῦ ἢ Κανονικοῦ Δικαίου⁶⁴, οἱ προϋποθέσεις ἀποκλήσεως τῆς μοναχικῆς ιδιότητος εἶναι οἱ ἑξῆς: 1. Ὁ ὑποψήφιος πρέπει νὰ εἶναι ἄγαμος, ἢ ἐν χηρείᾳ ἢ νομίμως διαζευγμένος ἢ νὰ προσκομίζει ρητὴ δήλωση συγκαταθέσεως τῆς συζύγου του, ἐνῶ τὰ παιδιά του θὰ πρέπει νὰ εἶναι ὅλα ἄνω τῶν 18 ἐτῶν. 2. Ὡς Δόκιμος προσλαμβάνεται ὁποῖος ἔχει συμπληρώσει τὸ 16ο ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἐνῶ Κουρὰ μπορεῖ νὰ γίνῃ μόνο σὲ ἐνήλικες (ἄνω τῶν 18 ἐτῶν). 3. Ἡ ἐπιλογή τοῦ μοναχικοῦ βίου πρέπει νὰ εἶναι ἐκούσια «ἄνευ ἀνάγκης ἢ βίας», φόβου ἢ πλάνης. Αὐτὸ διασφαλίζεται μὲ τὴν πανηγυρικὴ, ρητὴ καὶ κατηγορηματικὴ δήλωση βουλήσεως τοῦ προσερχομένου κατὰ τὴν Ἀκολουθία τοῦ Μικροῦ Σχήματος. 4. Ὁ ὑποψήφιος πρέπει νὰ εἶναι διανοητικῶς ὑγιής, ὥστε νὰ ἔχει ἐπίγνωση τῶν πραττομένων. 5. Ἡ τριετὴς δοκιμασία ὑπὸ τοὺς ὅρους τοῦ Ε' κανόνα τῆς Πρωτοδευτέρας Συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως (861)⁶⁵. 6. Ἡ ὑπαρξὴ κενῆς θέσεως στὴ

64. Ἑνδεικτικῶς παραπέμπουμε στὰ ἑξῆς συστηματικὰ ἔργα: Σπ. Τρωιάνου, *Παραδόσεις Ἑκκλησιαστικοῦ Δικαίου*, σ. 170-180 (μὲ παραπομπὲς στὴν κρατοῦσα νομολογία τῶν ἐλληνικῶν δικαστηρίων ἐπὶ τοῦ θέματος), ἔκδ. Ἀντ. Ν. Σάκουλα, Ἀθήνα-Κομοτηνὴ 1984². Γεωργίου Α. Πουλῆ, *Νομοθετικὰ κείμενα Ἑκκλησιαστικοῦ Δικαίου*, Σχόλια - Βιβλιογραφία, ἔκδ. Σάκουλα, Ἀθήνα - Θεσσαλονίκη, 2000⁴. Παν. Μπούμη, *Κανονικὸν Δίκαιον*, σ. 151-152, Ἀθήνα 2000³.

65. Γιά τὸ κείμενο τοῦ κανόνα αὐτοῦ, βλ. ἀνωτέρω σημ. 34.

Μονὴ ἐγκαταβιώσεως. 7. Ἡ μοναχικὴ ὁμολογία πρὸ τῆς Κουρᾶς, ἐπίσης πα-
νηγυρική, ρητὴ καὶ κατηγορηματικὴ, διὰ τῆς ὁποίας ὁ ὑποψήφιος ὑπόσχεται
παρθενία, ἀκτημοσύνη καὶ ὑπακοὴ διὰ βίου. 8. Ἡ μοναχικὴ Κουρὰ κατὰ τὰ
θέσμια τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας⁶⁶. 9. Ἡ τέλεση τῆς Κουρᾶς
σὲ νομίμως καὶ κανονικῶς συνεστημένη Μονή⁶⁷. 10. Ἡ τέλεση τῆς Κουρᾶς
ἀπὸ κανονικὸ Ἐπίσκοπο ἢ Πρεσβύτερο. 11. Ἡ ἐγγραφὴ σὲ Μοναχολόγιο
νομίμως καὶ κανονικῶς συνεστημένης Μονῆς. Ἡ σωρευτικὴ συνδρομὴ καὶ
τῶν ἑνδεκα ἀνωτέρω προϋποθέσεων διασφαλίζει τὸ κῦρος μιᾶς Κουρᾶς ὡς
νόμιμης καὶ κανονικῆς, ἱκανῆς νὰ προσδώσει τὴ μοναχικὴ ιδιότητα στὸν
ὑποστάντα τὴν Κουρὰ. Εἶναι παραπάνω ἀπὸ πρόδηλο ὅτι ὁ Ρασοφόρος δὲν
πληροῖ ὅλες αὐτὲς τὶς προϋποθέσεις, ἰδίως τὶς ἀνωτέρω ὑπ' ἀριθ. 3, 5, 7, 8
καὶ 11, καὶ ἐπομένως διὰ τῆς Ἀκολουθίας εἰς ἀρχάριον Ρασοφοροῦντα δὲν
ἀπονέμεται ἡ μοναχικὴ ιδιότης.

Τέλος, πρέπει νὰ ἐπισημανθεῖ ὅτι τὰ ἀνωτέρω μνημονευόμενα συστη-
ματικὰ ἐγχειρίδια Ἐκκλησιαστικοῦ ἢ Κανονικοῦ Δικαίου δὲ μνημονεύουν
κάν τὴ λέξη «Ρασοφόρος», γεγονὸς τὸ ὁποῖο ὀφείλεται στὴν ἀνυπαρξία σχε-
τικοῦ κανόνα, ὁ ὁποῖος νὰ ρυθμίζει τὰ τοῦ Ρασοφόρου, ἀλλὰ καὶ τὸ ὁποῖο
ἀποτελεῖ πρόκριμα γιὰ μὴ θεώρηση τοῦ Ρασοφόρου ὡς κανονικοῦ Μοναχοῦ.
Ἔτσι, ἔχει ἐφαρμογὴ ἡ ἀρχὴ τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου: «οὐ χρή τὰ μὴ παρὰ
τινος ἁγίας συνόδου κυρωθέντα καὶ στηριχθέντα, ὡς κανονικὰ κρατεῖν δια-
τάγματα, μὴδ' ἔπεσθαι τούτοις, καὶ μᾶλλον ἐνθα κανόνισιν ἐναντιοῦνται»⁶⁸.

9. Ἡ κρατοῦσα ἐκκλησιαστικὴ πρακτικὴ

Ἐνα ἐπιπλέον ἐπιχείρημα εἶναι ὅτι, μὲ ἐξαίρεση τὸ Ἅγιο Ὅρος ὅπου
ἀνωτέρω ἀναπτύχθηκε τὴ ἐθιμικῶς ὡς ἐκκλησιαστικὴ πρακτικὴ ἐπικρατεῖ,
στὸν ὑπόλοιπο Ὁρθόδοξο κόσμο καὶ μάλιστα στὸ χωρὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς

66. Βλ. *Εὐχολόγιον τὸ Μέγα*, δ.π. σ. 188 ἐπ..

67. Δὲν ἀποκτὰ τὴ μοναχικὴ ιδιότητα ὁποῖος δέχθηκε Κουρὰ σὲ μὴ νομίμως καὶ κανονι-
κῶς συνεστημένη Μονή· βλ. Σπ. Τρωιάνου, δ.π., σ. 170, ὅπου καὶ ἀναπτύσσεται ἡ ἀποψη ὅτι
οὔτε οἱ καρέντες καὶ ἐγκαταβιούντες σὲ Ἡσυχαστήρια ἔχουν τὴ μοναχικὴ ιδιότητα, ὡς πρὸς
τὶς συνέπειες πού αὐτὴ συνεπάγεται κατὰ τὴν κειμένη νομοθεσίαν (δηλαδὴ τῆς ἰδιαίτερης νο-
μικῆς μεταχειρίσεως τῶν Μοναχῶν), διότι δὲν μποροῦν νὰ ἐγγραφοῦν σὲ Μοναχολόγιο, τὸ
ὁποῖο προβλέπεται μόνο γιὰ τὶς νομίμως συνεστημένες Μονές. Γεγονὸς πάντως εἶναι ὅτι δὲν
ἀποκτοῦν τὴ μοναχικὴ ιδιότητα ὅσοι ὡς μέλη «συλλόγων», ὑφίστανται τὴ μοναχικὴ Κουρὰ
καὶ ἐγκαταβιοῦν σὲ χώρους ἰδιοκτησίας Νομικῶν Προσώπων Ἰδιωτικοῦ Δικαίου.

68. Βλ. Ράλλη-Ποτλῆ, *Σύνταγμα*, τ. δ', σ. 500.

Ἑλλάδος, φαίνεται νὰ ὑπάρχει⁶⁹ ἄγνοια περὶ τὸ μὶσθῶμα τοῦ Ρασοφόρου Μοναχοῦ. Ἡ, ἂν δὲν ὑπάρχει ἄγνοια, ὑπάρχει συνείδηση ὅτι αὐτὸς δὲν ἔχει τὴ μοναχικὴ ιδιότητα καὶ συνεπῶς δὲν εἶναι κανονικὸς Μοναχός, ἐντασσόμενος στὴν τάξη τῶν Δοκίμων⁷⁰.

Ἔτσι, ἐὰν κανεῖς ἀνατρέξει σὲ συλλογὲς κανόνων καὶ νόμων, οἱ ὁποῖες κυκλοφοροῦσαν στὸν Ὁρθόδοξο χῶρο κατὰ τὴν διάρκεια τῆς Τουρκοκρατίας, καὶ μάλιστα πρὶν τὴν ἐμφάνιση τοῦ Πηδαλίου τοῦ Ὁσίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου⁷¹, καὶ χρησίμευαν στοὺς κατὰ τόπους Ἐπισκόπους στὴν ἀπονομὴ τοῦ Δικαίου, θὰ παρατηρήσει ἀνυπαρξία τοῦ σχετικοῦ λήμματος. Κλασικὸ παράδειγμα ὡς πρὸς αὐτὸ ἡ *Βακτηρία Ἀρχιερέων*⁷² τοῦ Ἀρχιμανδρίτη Ἰακώβου, Ἐπιτρόπου Ἰωαννίνων. Ἄν ἀνατρέξει κανεῖς στοὺς

69. Ἡ τουλάχιστον ὑπῆρχε ἄγνοια, ἐν ὧσιν τῆς μετὰ τὴν δεκαετία τοῦ 1960 καταλυτικῆς ἐπιδράσεως τοῦ Ἀγιορείτικου Μοναχικοῦ Τυπικοῦ σὲ πολλὰς Μονὲς τοῦ κλίματος τῆς Ἑκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

70. Ἐκφραστικὴ τῆς ἀνωτέρω ἀντιλήψεως εἶναι ἡ ἔκδοσις τοῦ Εὐ. Φιλιππόπου, ἡ ὁποία παρατίθεται στὸ σύγγραμμά του Σύστημα Ἑκκλ. Δικαίου, τμ. Β', σ. 324, σημ. 4, 1915, κατὰ τὴν ὁποία: «(...) Γ'. Οἱ ἀρχαῖοι ῥασοφοροῦντες μοναχοί, τὴν παρὰ τῶν κανόνων τεταγμένην τριετὴ δοκιμασίαν διαδραμόντες καὶ τὸν μοναχικὸν προσδεχάμενοι χιτῶνα, ταῖς μοναστικαῖς μὲν διατάξεσι καὶ μάλιστα τῇ τῆς μονῆς κανονισμῷ τέλεον ὑποβάλλονται, ὑπὸ τε τὴν ἀρχὴν καὶ ἐπιταγὴν τοῦ τῆς μονῆς προεστῶτος καὶ τοῦ κατὰ χώραν ἐπισκόπου τελούντες, οὐδὲν δὲ τῆς ἱερᾶς τοῦ μονασμοῦ βεβαιώσεως, ὑποταγῆς, δηλὸν ὅτι, παρθενίας καὶ ἀκτημοσύνης ὁμολογίας ἐπαγγέλλονται, τοῖς ἀρχαῖοις δοκίμοις κατὰ τινα μορφήν καὶ τρόπον, ὡς πρὸς τὸν ὅρον τοῦτον, ἀφομοιοῦνται. (...) Τούτων κατ' ἀνάγκην παρέπεται πόρισμα ὅτι, οὐδεμίαν τῆς ἐν τῇ μονῇ ἐμμονῆς καὶ τῇ μοναστικῇ βίῳ παραμονῆς ἀναλαμβάνει ὁ ῥασοφορῶν ἀρχαῖος ὑποχρέωσιν, ἥς τυχὸν ἀθετουμένης ἐπιζητήσῃ τις κατ' αὐτοῦ ποινῆς καὶ στερήσεως ἐπαπειλεῖται λόγος, ἀσφαλῶς καὶ ἐκτὸς πάσης ἀντιρρήσεως τεθεμελιωμένον ὅτι, οὐδὲν ὑποταγῆς, παρθενίας καὶ ἀκτημοσύνης ἐπίσημον καὶ πανηγυρικὸν ἱερᾶς ὑποσχέσεως ῥῆμα ἐπὶ τε τῇ ἀπλῇ καὶ τυπικῇ ἀποκρίσει καὶ τῇ ἀνέπιστῃ τῇ τοῦ χιτῶνος περιβολῇ προδίδεται. (...) Τῇ ἡμετέρᾳ γνώμῃ συνηγορεῖ ὁ λόγος ὅτι, τὸ ἀπὸ τῆς ὁμολογίας παρθενίας ἀπαρτῶμενον τοῦ μοναχοῦ κώλυμα γάμου, οὐδεμίαν ἐπὶ τῶν ῥασοφορούντων ἀρχαρίων μοναχῶν ἐφαρμογὴν κέχεται, ὅπερ ἐν τε τοῖς πρόσθεν, παντὸς δικαιολογητικοῦ παρατιθεμένου αἰτίου, ἐλέγχῃ καὶ παρὰ τῶν προεχόντων τοῦ τε ἀστικοῦ καὶ κανονικοῦ δικαίου ἐργατῶν ἀποδεκτὸν ἐγένετο (...)».

71. Γιά τὸ ζήτημα αὐτὸ τῆς χρήσεως νομοκανονικῶν συλλογῶν πρὶν τὴν ἐμφάνιση τοῦ Πηδαλίου, βλ. τὴν ἐμπειριστατωμένη μελέτη τοῦ Θεοδώρου Γιάγκου, Ἀναπληρωτοῦ Καθηγητοῦ Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης: «Τὸ πηδάλιον σὲ σχέσιν μετὰ παλαιότερες νομοκανονικὰς συλλογὰς», στὸ Θ. Γιάγκου, Κανόνες καὶ Λατρεία, ἐκδ. Γ. Δεδούση, Θεσσαλονίκη 2001.

72. Βλ. Ἱερομονάχου, Ἀρχιμανδρίτου καὶ Ἐπιτρόπου Ἰωαννίνων ΙΑΚΩΒΟΥ, *Βακτηρία Ἀρχιερέων*, 1645, κριτικὴ ἐκδόσις μετὰ σχόλια ἀπὸ τὸν Πρόδρομο Ἀκανθόπουλο, τ. Α', Β' καὶ Γ', ἐκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2000. Γιά περισσότερες πληροφορίες σχετικὰ μετὰ τὸ ἔργο αὐτό, βλ. τὰ «Εἰσαγωγικά» τῆς ἀνωτέρω ἐκδόσεως, σ. VII-XXI.

τρεις τόμους τῆς πρόσφατης κριτικῆς ἐκδόσεως δὲν πρόκειται νὰ συναντήσῃ τὴ λέξη «Ρασοφόρος», παρὰ τὴν συστηματικὴ ἀναφορὰ καὶ ἐνασχόληση μὲ τοὺς κανόνες οἱ ὅποιοι διέπουν τὰ μοναχικὰ θέσμια, καὶ τοῦτο εἶναι σημαντικόν, διότι ἡ Βακτηρία Ἀρχιερέων ἦταν πρὶν τὴν ἐμφάνιση τοῦ Πηδάλιου ἡ κυριώτερη καὶ πρὸ εὐρέως διαδεδομένη νομοκανονικὴ συλλογὴ, ἡ ὁποία ἐπηρέασε, ὄχι τόσο τοὺς Ἐπισκόπους κατὰ τὴν ἀπονομὴ τῆς δικαιοσύνης ἀπὸ τὰ ἐπισκοπικὰ δικαστήρια, ὅσο τοὺς Πνευματικούς στὸ ἔργο τῆς Ἐξομολογήσεως, καθὼς καὶ τοὺς Ἡγουμένους στὸ ἔργο τῆς τομῆς πνευματικῶν θεμάτων καὶ τῆς διοικήσεως τῆς Μονῆς γὰ περισσότερα ἀπὸ 150 χρόνια. Αὐτὸ βεβαίως, δὲ συνεπάγεται τὴν ἀνυπαρξία Ρασοφόρων στὸν ἐλλαδικὸν χώρο, ἀλλ' ὅπωςδήποτε τὴ μὴ συγκατάταξή τους στὴ χορεία τῶν Μοναχῶν. Οἱ σχετικὲς θεωρήσεις εἰσῆχθησαν ἀργότερα, μετὰ τὴν ἐκδίωξη τῶν Κολλυβάδων ἀπὸ τὸ Ἅγιον Ὄρος, ὅποτε πολλὲς συνήθειες μεταφέρθηκαν μαζί τους ἐκτὸς Ἀγίου Ὄρους, χωρὶς ὅμως, νὰ συμμεταφερθοῦν καὶ τὰ διοικητικὰ θέσμια ἐποπτείας τῆς μοναχικῆς ζωῆς, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ σημειωθοῦν ἐκτροπὲς καὶ νὰ φθάσῃ ὁ Ρασοφόρος νὰ θεωρεῖται συνώνυμο τοῦ πλάνητος Μοναχοῦ, ὁ ὁποῖος διαβιοῖ ἐν τῷ κόσμῳ ἀτάκτως καὶ παρὰ τοὺς μοναχικοὺς κανόνες καὶ τὶς ἀρχὲς τῆς μοναχικῆς ζωῆς.

Ἐξάλλου, λόγῳ τῶν πολλῶν προβλημάτων, τὰ ὁποῖα Ρασοφόροι δημιουργοῦσαν καὶ τὰ ὁποῖα εἶχαν ἄσχημες γενικῶς ἐπιπτώσεις στὸ ἐπίπεδο καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ Ὁρθοδόξου Μοναχισμοῦ στὴν Ἑλλάδα, ἥδη ἀπὸ τὶς ἀπαρχὲς τῆς συγκροτήσεώς της ἡ Ἑλλαδικὴ Ἐκκλησία ἀσχολήθηκε μὲ τὸ θέμα. Ἀφορμὴ ἔδωσε ἡ «Ἐκθεσις περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων»⁷³ τῆς 7/19-6-1833 τῶν Σπυρίδωνος Τρικούπη, Πανούτσου Νοταρᾶ, Ἀρδαμερίου Ἰγνατίου, Ἐλαίας Παΐσιου, Ἀρχιμ. Θεοκλήτου Φαρμακίδου, Κωνσταντίνου Σχινᾶ καὶ Σκαρλάτου Βυζαντίου πρὸς τὴν Ἀντιβασιλεία, ἡ ὁποία ἐπιτρόπευε τὸν ἀνήλικον τότε Ὀθῶνα. Ἐκεῖ περιγράφεται ἡ ἐκμετάλλευση ἐκ μέρους πολλῶν Ρασοφόρων τῆς ἐνδιάμεσης αὐτῆς ιδιότητός τους μὲ συνέπεια νὰ περιέρχονται τὶς πόλεις καὶ βασιζόμενοι στὴν ἄγνοια τοῦ κόσμου νὰ

73. Τὸ πλήρες κείμενον τῆς Ἐκθέσεως αὐτῆς, βλ. Ἀρχιμ. Θεοκλήτου Στράγκα, *Ἐκκλησίας Ἑλλάδος Ἱστορία ἐκ πηγῶν ἀψευδῶν* (1817-1967), τ. Α', Ἀθῆναι 1969, σ. 21-55, ἀνατυπώθηκε δὲ ἀπὸ τοὺς Σπ. Τρωιάνο καὶ Χαρ. Δημητρακοπούλου, *Ἐκκλησία καὶ Πολιτεία. Οἱ σχέσεις τους κατὰ τὸ 19ο αἶωνα*, Ἀθῆνα-Κομοτηνὴ, 1999, σ. 129-166, ιδίως σ. 146 ἐπ.. Παρὰ τὴν προκατάληψη τῶν συντακτῶν τῆς ἐναντίον βασικῶν ἐκκλησιαστικῶν θεσμῶν - ἡ ὁποία ἐν πολλοῖς δικαιολογεῖται ἀπὸ τὸ ἀντικληρικαλιστικὸ πνεῦμα τῶν ἰδεῶν τοῦ δυτικοῦ διαφωτισμοῦ καὶ τοῦ ὀρθολογισμοῦ τῆς ἐποχῆς - ἡ ἐκθεσις ἀποδίδει τὴν ἀντικειμενικὴ πραγματικότητα τῆς ζοφερᾶς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως στὴν Ἑλλάδα ἀμέσως μετὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821, κατὰ τὴν ἰδρυση τοῦ πρώτου ἐλληνικοῦ βασιλείου.

προσπορίζονται ίδια όφελή, άνεξέλεγκτοι από οποιαδήποτε εκκλησιαστική άρχή, μοναστηριακή ή επισκοπική. Συνεπεία τών άνωτέρω εκδόθηκε⁷⁴ από την Ίερά Σύνοδο της Εκκλησίας της Ελλάδος ή ύπ' άριθ. 461/2398/3981/16-12-1927 Έγκύκλιος⁷⁵, ή όποία διαλαμβάνει τά εξής: «Η Διαρκής Ίερά Σύνοδος πληροφορείται, διότι (sic) από τινος χρόνου ρασοφοροῦντες Μοναχοί καί Μοναχαί περιφέρονται άνά τάς πόλεις ή διαβιοῦσιν έν μη άνεγνωρισμέναις Μοναίς, άνευ κανονικής άδείας. Έπιθυμοῦσα δ' ίνα τό άτοπον τοῦτο εκλείψη έντελλόμεθα Έμιν, ίνα ως κανονικούς Μοναχοῦς άναγνωρίζετε μόνον τοῦς κανονικῶς έγγραφέντας έν άνεγνωρισμένη Μονή καί ύποστάντας τήν άπαιτούμένην δοκιμασίαν, καρέντας δ' εἶτα, μετά τήν πρότασιν τοῦ οίκείου Έγουμενοσυμβουλίου καί εγκρίσει τοῦ άρμοδίου Ίεράρχου, κατά τάς νομίμους διατυπώσεις. Έφιστώσα δέ τήν προσοχήν Έμῶν επί της παρούσης, άπεκδέχεται τήν άκριβή τήρησιν, πρὸς περιστολήν άταξίας, λαμβανούσης όσημέραι διαστάσεις, επί προφανεστάτη βλάβη τοῦ γοήτρου της Εκκλησίας». Έν συνεχεία δέ της Έγκυκλίου αὐτῆς, εκδόθηκε νεώτερη⁷⁶, ή όποία κατά τό ένδιαφέρον μέρος αὐτῆς έχει ως εξής: «Έν τισι τών Ίερῶν Μονῶν της καθ' ήμās επικρατείας παρὰ τάς έν προκειμένῳ Κανονικάς Διατάξεις⁷⁷, επικρατεῖ εφάμαρτος συνήθεια, όπως καί εἰς τό Μοναχολόγιον αὐτῶν καταγράφονται πρόσωπα οὐδέποτε χειροθετηθέντα εἰς Μοναχοῦς, ἀλλά μόνον της εὐχῆς της ρασοφορίας δεχθέντα: τό άτοπον τοῦτο διαβλέπουσα ή Ίερά Σύνοδος καί επιθυμοῦσα τήν ἄρσιν τούτου, εφ' όσον έξ αὐτοῦ απορρέουσιν άποτελέσματα ήκιστα συντελεστικά τοῦ σεβασμοῦ καί εκτιμήσεως πρὸς τά θέσμια της Μοναστικής πολιτείας καί της έν γένει εκκλησιαστικής εὐπρεπείας καί τάξεως, έγνω, ίνα προτρέψῃται Έμās, όπως εκδώσετε τάς

74. Έστω καί με καθυστέρηση 94 έτών.

75. Για τό πλήρες κείμενο της Έγκυκλίου αὐτῆς, βλ. Άρχιμ. Χρυσοστόμου Θέμελη (ήδη Μητροπολίτου Μεσσηνίας), *Αἱ Σύνοδικαί Έγκύκλιοι*, τ. Α', έκδ. Άποστολικῆς Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, σ. 483.

76. Για τό πλήρες κείμενο της Έγκυκλίου αὐτῆς, βλ. Άρχιμ. Χρυσοστόμου Θέμελη (ήδη Μητροπολίτου Μεσσηνίας), *Αἱ Σύνοδικαί Έγκύκλιοι*, τ. Β', έκδ. Άποστολικῆς Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, σ. 377-378.

77. Δυστυχῶς σέ πολλές Συνοδικές Έγκυκλίους, ιδίως τίς παλαιότερες, παρατηρεῖται ή άόριστη χρήση τών Ίερῶν Κανόνων, χωρίς σαφεῖς παραπομπές καί αναφορά σέ συγκεκριμένο κανόνα, προκειμένου νά τεκμηριωθεῖ κάποια συνοδική άπόφαση. Έτσι, στή συγκεκριμένη περίπτωση μνημονεύονται άόρίτως «αἱ Κανονικαί Διατάξεις», χωρίς ρητῶς νά κατονομάζονται οἱ συγκεκριμένες, οἱ όποῖες αναφέρονται στήν ιδιότητα τοῦ Ρασοφόρου καί οἱ όποῖες όπως άνωτέρω τονίσαμε ... δέν ύφίστανται καν. Εὐτυχῶς στά νεώτερα χρόνια καταβάλλεται σημαντική προσπάθεια ώστε τά συνοδικά έγγραφα νά εἶναι νομοκανονικῶς κατοχυρωμένα καί οἱ συνοδικές άποφάσεις δεόντως αἰτιολογημένες.

δεούσας διαταγὰς τοῖς ὑφ' Ὑμῶν Ἑγουμενοσυμβουλίοις, τῶν Ἱερῶν Μονῶν, ἵνα μελλοντικῶς, ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ καταγράψωσιν εἰς τὰς Μοναχολογίας (sic) αὐτῶν πρόσωπα μὴ χειροθετηθέντα εἰς Μοναχοὺς διὰ τοῦ Μικροῦ ἀγγελικοῦ σχήματος· ἐὰν δὲ τυχὸν ὑπάρχωσιν τοιαῦτα μόνον μὲ εὐχὴ τῆς ρασοφορίας, καὶ μὴ καταταγέντα ἐν τῷ μεταξύ εἰς τὰς τάξεις τοῦ Κλήρου, δέον νὰ χειροθετηθῶσι διὰ τοῦ Μικροῦ σχήματος εἰς Μοναχοὺς». Παρὰ τὶς ἀνωτέρω Συνοδικεῖς Ἐγκυκλίους καὶ τὶς ἀποτρεπτικὰς τοὺς παραινέσεις, ἀρκετοὶ Ἀρχιερεῖς, ιδίως ἀπὸ τοὺς νεωτέρους, εἴτε λόγῳ ἀγνοίας, εἴτε ἐξαιτίας τῆς συγχύσεως περὶ τὴν ιδιότητα τοῦ Ρασοφόρου, ὅχι μόνον χειροθετοῦν Ρασοφόρους, ἀλλὰ θεωροῦν ὅτι εἶναι μετὰ τὸ στάδιο τῆς δοκιμῆς τὸ πρῶτο εἰσαγωγικὸ στάδιο στὴν κυρίως μοναχικὴ ζωὴ. Παρ' ὅλ' αὐτὰ ὅμως, στὴν Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος γενικῶς οἱ Ρασοφόροι, ἐν ὧσιν καὶ τῶν ἀνωτέρω Ἐγκυκλίων, δὲ θεωροῦνται Μοναχοί.

Τέλος, ἂν κανεὶς ἀνατρέξει στὴν Θρησκευτικὴ καὶ Ἡθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεῖα⁷⁸, πέραν τῶν λοιπῶν πληροφοριῶν περὶ Ρασοφορίας, θὰ δεῖ ὅτι κατὰ τὴν κρατοῦσα ἐκκλησιαστικὴ τάξη ἡ Ἀκολουθία εἰς Ἀρχάριον Ρασοφοροῦντα τελεῖται καὶ στοὺς μαθητὲς τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Σχολῶν, ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τὴν Ριζάρειο Ἐκκλησιαστικὴ Σχολή. Εἶναι δὲ αὐτονόητο ὅτι οἱ μαθητὲς τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Σχολῶν δὲν ἀποκτοῦν διὰ τῆς Ἀκολουθίας αὐτῆς τὴ μοναχικὴ ιδιότητα καὶ συνεπῶς μποροῦν ἐλευθέρως στὴ συνέχεια νὰ συνάψουν γάμο.

10. Συμπεράσματα

Ἐν ὧσιν τῆς ἀνωτέρω ἀναπτύξεως μποροῦμε νὰ καταλήξουμε στὰ ἑξῆς συμπεράσματα:

1. Ὁ Ρασοφόρος δὲν ἔχει τὴ μοναχικὴ ιδιότητα, ἐνῶ μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ Δόκιμος Μοναχός, ἐφ' ὅσον ἐγκαταβιώνει σὲ νομίμως καὶ κανονικῶς συνεστημένη Μονή. Ἐπιπλέον, δὲν ἔχει τὴν παραμικρὴ νομικὴ ἢ κανονικὴ ὑποχρέωση νὰ ἀναλάβει τὴ μοναχικὴ ιδιότητα διὰ τῆς Ἀκολουθίας τοῦ Μικροῦ Σχήματος.

2. Διὰ τῆς Ἀκολουθίας εἰς ἀρχάριον Ρασοφοροῦντα δὲν ἐπέρχεται ἀλλαγὴ τοῦ νομικοῦ status τοῦ προσώπου.

78. Βλ. ΘΗΕ, τ. 10, λήμμα «Ρασοφορία», σ. 774-775, ὑπὸ Σπ. Γ. Μακρῆ. Στὸ ἀμέσως ἐπόμενο λήμμα «Ρασοφόρος», ἀναφέρεται ἡ ἀνωτέρω μνημονευόμενη γνώμη τοῦ Θεοδώρου Βαλσαμῶνος καὶ τοῦ Ματθαίου Βλαστάρεως.

3. Ὁ Ρασοφόρος δὲν καθομολογεῖ τὶς τρεῖς μοναχικὲς ἐπαγγελίες, τῆς παρθενίας, τῆς ἀκτημοσύνης καὶ τῆς ὑπακοῆς, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι στὸ μέτρο ποὺ ἐγκαταβιώνει σὲ Μονὴ ἢ εἶναι Κληρικός, ὑποχρεοῦται σὲ πλήρη συμμόρφωση πρὸς αὐτὲς καὶ τὰ μοναχικὰ θέσμια. Αὐτὸ ἐξάλλου, ἐπιβάλλεται καὶ ἀπὸ τὶς ἀνωτέρω παρατιθέμενες Συνοδικὲς Ἐγκυκλίους, οἱ ὁποῖες εἶναι δεσμευτικὲς, τουλάχιστον στὸ κλίμα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Νέων Χωρῶν.

4. Ὁ Ρασοφόρος μπορεῖ ἐλευθέρως⁷⁹ νὰ ἀναχωρήσει ἀπὸ τὴ Μονὴ στὴν ὁποῖαν ὑπὸ δοκιμὴ ἐγκαταβιώνει, χωρὶς τὴν ἐπέλευση οὐδεμιᾶς κανονικῆς συνέπειας. Ἐξυπακούεται ὅτι ἐὰν ἀναχωρεῖ γιὰ ἄλλη Μονή, ἔχει δικαίωμα νὰ διατηρήσει τὴν ἀμφίεση τοῦ Ρασοφόρου· ἐὰν ὅμως, ἀναχωρεῖ γιὰ νὰ ἐπιστρέψει στὸν κόσμο, ὀφείλει νὰ τὴν ἀποβάλλει, μὲ ἐξαίρεση ὅσους πρόκειται νὰ λάβουν χειροτονία.

5. Ὁ Ρασοφόρος, μετὰ τὴν ἀποχώρησή του ἀπὸ τὴ Μονὴ ἀκωλύτως συνάπτει γάμο.

6. Ἐνόσω ὁ Ρασοφόρος ἐγκαταβιώνει ὡς τέτοιος σὲ Μονή, δὲ λογίζεται μέλος τῆς μοναστικῆς Ἀδελφότητος, οὔτε ἀποκτᾷ τὰ δικαιώματα μέλους. Ἰδίως, δὲ λαμβάνει μέρος στὴ διοίκηση τῆς Μονῆς, οὔτε ψηφίζει γιὰ τὴν ἀνάδειξη τῶν διοικητικῶν τῆς ὁργάνων (Ἡγουμένου, Ἡγουμενοσυμβουλίου), ἐνῶ ἐξυπακούεται ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ψηφισθεῖ γιὰ τὴν ἀνάληψη διοικητικῆς θέσεως στὴ Μονή.

7. Δὲ λαμβάνει χώρα ἡ μοναχικὴ ἀποταγὴ καὶ ἐπομένως, ὁ Ρασοφόρος, ἐφ' ὅσον δὲν ἐπέρχονται οἱ ἀπὸ ἀπόψεως Κληρονομικοῦ Δικαίου συνέπειες, διατηρεῖ τὴν περιουσία του, θεωρούμενος ἀπὸ τὸ κοινὸ Δίκαιο ὡς λαϊκός. Ἐπίσης, μπορεῖ ἐγκύρως νὰ παραστεῖ ὡς παρὰ νυμφος σὲ γάμο, ὡς ἀνάδοχος σὲ βάπτισμα, ὡς ἐπίτροπος, κηδεμόνας ἢ ἐγγυητὴς ἄλλων.

8. Ὁ Ρασοφόρος, τηρουμένων τῶν νομίμων καὶ κανονικῶν προϋποθέσεων, μπορεῖ νὰ χειροτονηθεῖ Κληρικός καὶ νὰ ἀναλάβει πλήρη ἐφημεριακὰ καθήκοντα, ἀκόμη καὶ ὡς τακτικός Ἐφημέριος, μιᾶς ποῦ ὡς μὴ Μοναχὸς δὲν ὑπόκειται στοὺς σχετικὸς περιορισμούς, στοὺς ὁποίους ὑπόκεινται οἱ Ἱερομόναχοι βάσει τοῦ Κανονισμοῦ 2/1969 (Φ.Ε.Κ. Α' 193/ 1970) τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος «περὶ Ἱερῶν Ναῶν, Ἐνοριῶν καὶ Ἐφημεριῶν»⁸⁰. Ἔτσι, ἀναβιώνει τὸ ἀρχαῖο μόρφωμα τοῦ ἀγά-

79. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἀκωλύτως ἀποχωρεῖ ἀπὸ τὴ Μονὴ ὅποτε θέλει, χωρὶς νὰ χρειάζεται κάποια πράξη τοῦ Ἡγουμένου τῆς Μονῆς, ἢ ὁποιοῦδήποτε ἄλλου, οὔτε καν ἀπλὴ «εὐλογία», ἐνῶ δὲν ἐπέρχεται ἡ παραμικρὴ κανονικὴ συνέπεια.

80. Γιὰ τὸ κείμενο τοῦ Κανονισμοῦ αὐτοῦ, βλ. Ι.Μ. Κονιδάκη/Σ.Ν. Τρωιάνου, *Ἐκκλησιαστικὴ Νομοθεσία*, κείμενα καὶ σχόλια, ἐκδ. Ἀντ. Ν. Σάκουλα, Ἀθήνα-Κομοτηνὴ 1984.

μου (μή Μοναχοῦ) ἐν τῷ κόσμῳ Κληρικοῦ, τὸ ὁποῖο ἐνῶ στὴ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία, λόγῳ τῆς ὑποχρεωτικῆς ἀγαμίας τοῦ Κλήρου, διατηρεῖται, στὴν Ὁρθόδοξῃ Ἐκκλησίᾳ ἔχει σχεδὸν ἐκλείψει.

11. Χαριστήριος ἐπίλογος

Τὸ παρὸν ἄρθρο εὐσεβιάσως καὶ νίκῳς ἀφιεροῦται εἰς τὸν Μακαριώτατο Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Χριστόδουλο ἐπὶ τῇ συμπληρώσει ἐπταετοῦς πολυκάρπου καὶ καλλιπάρπου θεοφιλοῦς ποιμαντορίας εἰς τὸν Ἀποστολικὸ Θρόνο τῶν Ἀθηνῶν μὲ τὴν εὐχὴ Κύριος ὁ Θεὸς νὰ τὸν διαφυλάττει σῶον, ἔντιμον, ὑγιᾶ, μακροημερεύοντα καὶ ὀρθοτομοῦντα τὸν λόγον τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀληθείας.